UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

LENKA PACHLOVÁ
III. ročník - prezenční studium

Obor: speciální pedagogika - komunikační techniky

PRSTOVÉ ABECEDY V KOMUNIKACI SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH

Závěrečná práce

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30.3. 2009

.....

Děkuji Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci. Dále děkuji ZŠ a MŠ ve Valašském Meziříčí, Unii neslyšících Brno, Střední škole pro sluchově postižené a Odbornému učilišti v Brně a všem dalším za ochotu a trpělivost při vyplňování dotazníků.

OBSAH

A: TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod **6**

2. Charakteristika pojmu osob se sluchovým postižením **7**

2.1 Sluch a proces sluchového vnímání 7

2.2 Důsledky sluchových vad 9

2.3 Několik rad pro zkvalitnění komunikace s osobou se sluchovým postižením 10

2.4 Dělení sluchových poruch 11

3. Formy komunikace osob se sluchovým postižením **16**

3.1 Mluvený jazyk 16

3.2 Odezírání 17

3.3 Prstová abeceda 18

3.4 Znakový jazyk 19

3.5 Znakovaná čeština 20

3.6 Hand-Mund systém 21

3.7 Chirografie 21

3.8 Cued speech 22

4. Historie vzniku prstových abeced **23**

5. Jednotlivé druhy prstových abeced **25**

B: PRAKTICKÁ ČÁST

6. Tvorba výzkumné strategie **26**

6.1 Dotazník 26

6.1.1 Položky v dotazníku 27

6.2 Vyhodnocení odpovědí 29

7. Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením **30**

7.1 Vyhodnocení jednotlivých položek 30
7.2 Shrnutí 43
8. Závěr 46
9. Použitá literatura a prameny 47
10. Anotace
11. Seznam příloh
12. Přílohy

1 ÚVOD

Sluchové ústrojí patří k dálkovým čidlům schopným přijímat informace ze vzdáleného zdroje podnětů. Hraje důležitou roli dokonce už v prenatálním vývoji, kdy je plod v břiše matky schopen vnímat její hlas a jeho percepce má na plod uklidňující účinek. Je prokázáno, že dítě již několik dní po porodu pozná hlas své matky, a je tedy již schopno jakéhosi základního rozlišovacího procesu. Sluch nám umožňuje vnímání nejrůznějších tónů, zvuků, šelestů a usnadňuje nám orientaci v prostoru. Sluchové podněty pro nás mají informační i varovný charakter, sluch je jediný ze smyslů, o kterém se tvrdí, že bdí, když my spíme. (Kopecký; Cichá, 2005)

Název mé bakalářské práce zní „Prstové abecedy v komunikaci sluchově postižených". Toto téma jsem si vybrala proto, že je mi oblast surdopedie blízká. Zajímá mne komunita neslyšících a styly jejich komunikace i komunikace obecně. Cílem je zjištění procentuálního rozložení užití prstové abecedy v běžné komunikaci sluchově postižených a určení situací, ve kterých se prstová abeceda užívá. Tato problematika není zatím nikde podrobně zveřejněna, proto si dovoluji tvrdit, že zpracování tohoto tématu může být přínosem pro veškerou populaci zajímající se o surdopedii - pedagogické pracovníky, studenty, rodiče a další.

Toto zjištění není snadné, protože ne vždy je jednoduché v komunikaci osob se sluchovým postižením zaregistrovat použití prstové abecedy. Tato bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřím na některé obecné informace týkající se osob se sluchovým postižením, v části praktické se budu věnovat rozboru informací z vyplněných dotazníků.

2 VYMEZENÍ POJMU OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

2.1 Sluch a proces sluchového vnímání

Předpokládáme, že je čtenář seznámen se základní stavbou sluchového ústrojí, proto uvádíme jen samotný proces sluchového vnímání dle Kopeckého a Ciché (2005, s. 246) *„Příjem a vnímání zvukových vln začíná v zevním uchu a pokračuje jejich převodem na převodní systém středního ucha, tj. bubínek a středoušní kůstky. Takto je zabezpečen optimální přenos zvukové energie ze zevního zvukovodu na tekutiny vnitřního ucha. Zvuková vlna po příchodu na bubínek vyvolá chvění bubínku a jeho kmitavý pohyb se postupně přenáší na středoušní kůstky: kladívko, kovadlinku a třmínek."*

Na rozhraní středního a vnitřního ucha se nachází tzv. předsíňové okénko. Kmitání bubínku se tak přenese až na něj. *„Zmenší se amplituda zvukových vln a tím se zvětší jejich energie. Malá energie by totiž nestačila na rozkmitání tekutiny ve vnitřním uchu. Velká amplituda je u hlubokých tónů. Vysoké tóny mají velkou energii a mohou být do vnitřního ucha převedeny rozkmitáním spánkové kosti."* (Kopecký; Cichá, 2005, s. 245). Vnitřní ucho je uloženo v tzv. kostěném labyrintu, uvnitř něhož je labyrint blanitý. V něm se nachází blanitý hlemýžď, jehož spodní stěnu tvoří bazální membrána složená z vláken různé délky, které se rozkmitávají podle různých kmitočtů. *„Na začátku jsou nejkratší vlákna, která přijímají vysoké tóny. Hluboké tóny jsou zachycovány až na vrcholu hlemýždě. Na bazální membráně blanitého hlemýždě leží vlastní sluchový orgán, tzv. Cortiho orgán ..., který obsahuje receptorové buňky. Ty se rozprostírají od vrcholu až k bázi hlemýždě. Zde začínají vlákna sluchového nervu... Vzruch, který vzniká při podráždění smyslových buněk Cortiho orgánu, je přenášen vlákny sluchového nervu ... do jader*

v prodloužené míše ... a přes thalamus do korového sluchového analyzátoru. Tak vznikne uvědomělý vjem vnímaného zvuku." (Kopecký; Cichá, 2005, s. 246-247)

Skupina osob se sluchovým postižením je velmi různorodá. Spadají sem děti, mládež i dospělí, jedinci se sluchovou vadou vrozenou i později získanou, s různým typem a stupněm sluchové vady a s odlišnými komunikačními systémy.

„Sluchové vnímání je omezeno kvalitativně i kvantitativně. Sluchovým podnětem může být jen zvuková vlna o určitém kmitočtu." (Souralová; Langer, 2006, s. 176) Oblast slyšitelnosti zvuku se u člověka nachází v kmitočtovém pásmu od 16 Hz do 20 000 Hz. Oblast řeči je v rozmezí asi 250-4000 Hz. S přibývajícím věkem se mezní hranice slyšitelnosti snižuje. Dle Kopeckého a Ciché (2005) se tato hranice u 35 letého člověka pohybuje asi kolem 15 000 Hz, u 65 letého kolem 5000 Hz. U starších lidí se tedy horní hranice slyšitelnosti postupně snižuje, a tím vzniká tzv. stařecká nedoslýchavost. Největší citlivost sluchu je (dle Kopeckého a Ciché, 2005) pro tóny v rozmezí 1000-3000 Hz. *„Nejmenší intenzita zvuku, kterou můžeme při normálním stavu sluchu zachytit, se nazývá sluchový práh."* (Souralová; Langer, 2006, s. 176) Horní mezí slyšitelnosti je hladina 130 dB. Takovou intenzitu již jedinec vnímá jako tlakovou bolest. *„Škálu zvukových hladin osvětlí několik příkladů: tichý šepot odpovídá asi 10-20 dB, hovor asi 50-60 dB, hluk ulice asi 70 dB, hluk pneumatické vrtačky 90-100 dB, hluk letadlového motoru zblízka 110-120 dB."* (Holubář, 1957, s. 1133) Intenzita zvukových podnětů se zaznamenává v decibelových hodnotách nad prahem slyšitelnosti. Ten je obvykle značen hodnotou 0 dB. Nejedná se však o absolutní ticho, je to dohodnutá konstanta, která je výsledkem průměru hodnot měření statisticky významného počtu jedinců od 18 do 25 let při normálním stavu sluchu. (Souralová; Langer, 2006, s. 176) Dalším termínem, který je vhodný definovat, je

sluchové pole. To se rozkládá od bodu sluchového prahu po práh bolesti.

2.2 Důsledky sluchových vad

Jakákoli, třeba i sebemenší odchylka od zdraví, může představovat určité překážky či komplikace v běžném životě jedince. Některá onemocnění a postižení omezují člověka méně, jiná více. Závisí to nejen na druhu a typu postižení, ale i na jejich počtu a kombinaci, na věku jedince, rodinném a sociálním zázemí, zálibách, profesní orientaci a dalších hlediscích. Sluchové postižení může představovat menší omezení (např. při lehké nedoslýchavosti nemusí být ani zaznamenáno), ale i větší bariéry a hůře zvládnutelné komplikace (při těžké nedoslýchavosti a úplné ztrátě sluchu). Úskalím sluchových vad je jejich nesnadná identifikace běžnou populací. Sluchové postižení nemusí být totiž nijak „nápadné" nebo zjevné. Pokud někoho vyloženě nevidíme používat znakový jazyk, nebo si nevšimneme sluchadla na jeho uchu, zřejmě nás ani nenapadne, že se jedná o osobu se sluchovým postižením, a tak se k ní také chováme. Voláme na ni, když je k nám zády nebo otočená bokem, mluvíme na ni za špatné viditelnosti, nedbale artikulujeme, mluvíme příliš rychle, nebo příliš pomalu, dáváme si ruku před ústa, používáme dlouhá, cizí nebo komplikovaná slova a tak dále. S tímto vším může mít osoba se sluchovým postižením problém.

Důsledkem sluchových vad není jen komunikační bariéra, ale i řada dalších skutečností. Stručně a výstižně je popisuje Slowik (2008, s. 71).

- *komunikační bariéra (narušený vývoj řeči, omezená schopnost porozumění ostatním),*

- *deficit v orientačních schopnostech (člověk si nemůže sluchem doplňovat zrakovou orientaci, jeho orientace v prostoru se omezuje prakticky na rámec zorného pole),*
- *psychickou zátěž (život ve „vězení ticha"),*
- *omezení sítě sociálních vztahů (především vzhledem k problémům v komunikaci),*
- *negativní vliv na vývoj myšlení, které vychází z řeči (přemýšlíme totiž vždy v pojmech a pro rozvoj myšlení je velmi důležitá vnitřní řeč, která se u jedinců od narození neslyšících prakticky nevyvíjí).*

2.3 Několik rad pro zkvalitnění komunikace s osobou se sluchovým postižením

Jak bylo uvedeno výše, v komunikaci mezi osobou intaktní a osobou se sluchovým postižením může existovat mnoho překážek, které mohou být často překonatelné. Abychom předešli neefektivní komunikaci a netaktnímu chování, měli bychom se řídit následujícími pravidly (Langer, 2008c):

- Aby osoba se sluchovým postižením věděla, že s ní chceme komunikovat, je nutné navázat s ní zrakový kontakt (pozornosti docílíme např. zamáváním - obvykle se předpaží jedna ruka a mává se dlaní; vibrací, světelným signálem, či prostřednictvím třetí osoby).
- Pokud se nenacházíme v zorném poli této osoby, upoutáme pozornost dotekem. Při tomto kontaktu musíme dbát na to, abychom k osobě se sluchovým postižením nikdy nepřistupovali zezadu, vždy nás musí alespoň periferně vidět, abychom předešli

úleku. Dále musíme být informováni o vhodných a nevhodných místech tělesného kontaktu. Doporučuje se rameno, paže, u známých je povolena i vnější strana stehen (např. při sezení), naopak je velmi nevhodné a netaktní dotýkat se předloktí, zápěstí, rukou, prstů (jedná se o artikulační prostředky osoby se sluchovým postižením!), zad a intimních partií.

- Pokud je již navázán zrakový kontakt, navodíme vhodnou atmosféru pro komunikaci. Vyhledáme místo s kvalitním a dostatečným osvětlením, bez rušivých zvuků. Mluvíme čelem k osobě se sluchovým postižením, udržujeme zrakový kontakt, mluvíme stručně, jasně, věcně. Věnujeme pozornost vzdálenosti mezi námi a touto osobou a také respektujeme horizontální úroveň pohledu jedince. Artikulujeme přirozeně a správně. Nedáváme si ruku před ústa, nejíme, nežvýkáme. Dbáme na správnou rychlost mluvního tempa. Doporučuje se jen lehce zpomalit mluvní projev oproti běžnému tempu. Komunikaci podporujeme neverbálními prvky korespondujícími s mluveným obsahem (gestikulace, mimika).
- Nepoužíváme ironii, cynismus, sarkasmus a nevhodné žerty. Chováme se slušně, taktně a ohleduplně.
- Neskáčeme nikomu do řeči, vždy mluví (nebo znakuje) jen jeden.
- Zrakový kontakt přerušujeme jen ve vážných případech a vždy o této skutečnosti informujeme našeho komunikačního partnera.

2.4 Dělení sluchových vad

Sluchové vady se dělí z různých hledisek do několika skupin, např.:

- z hlediska poruchy kvalitativního (popsáno výše) a kvantitativního sluchového vnímání
- podle místa vzniku

- podle doby vzniku
- podle příčiny vzniku
- podle etiologie na orgánové a funkční postižení

„Z hlediska kvantity (měřené v decibelech) se můžeme setkávat s různými hodnotami, které vymezují jednotlivé stupně sluchových poruch. Světová zdravotnická organizace (WHO) roku 1980 stanovila mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch:

- *lehká sluchová porucha (26-40 dB)*
- *střední sluchová porucha (41-55 dB)*
- *středně těžká sluchová porucha (56-70 dB)*
- *těžká sluchová porucha (71-91 dB)*
- *úplná ztráta sluchu*

V surdopedické praxi se pro označení velikosti sluchové ztráty nejčastěji používají termíny nedoslýchavost a hluchota.“ (Souralová; Langer, 2006, s. 177) Nedoslýchavost může být *lehká*, kdy je sluchová ztráta tak zanedbatelná, že ji okolí nemusí vůbec zaregistrovat, dále *středně těžká*, kdy se obtíže projeví zejména v prostředí s nevyhovujícími akustickými podmínkami, a *těžká*. Nejtěžší stupeň sluchové ztráty představuje *hluchota* - jedinec již není schopen přijímat informace auditivní cestou, a je tedy zcela odkázán na vizuální způsob příjmu informací.

Dělení sluchových poruch *podle místa vzniku* není jednotné. Uvádím zde kombinaci dělení dle Souralové a Langera (2006), Velkého slovníku naučného (1999) a Slowika (2007)

Obecně se *kvalitativní* poruchy sluchu dělí na *periferní* a *centrální*.

- *periferní* poruchy sluchu se týkají vnějšího ucha (ušní boltec, zvukovod), středního ucha (bubínek, sluchové kůstky, Eustachova trubice) a vnitřního ucha (labyrint a hlemýžď)

- *centrální* poruchy se týkají sluchového nervu a mozkového centra ve spánkovém laloku, příznaky jsou různorodé a mohou být podmíněny funkční nebo organickou změnou.

Periferní poruchy sluchu se dále dělí na:

- *převodní* - při níž je porušen převod zvuku ze zevního zvukovodu do vnitřního ucha (jedinec hůře slyší hluboké tóny)

- *percepční* - při níž je porušeno vlastní vnímání zvuku způsobené poruchou funkce vláskových buněk v Cortiho orgánu a nervové části sluchové dráhy (jedinec hůře slyší vysoké tóny). Percepční poruchy jsou typické poruchou kvantity i kvality a mohou vést k úplné hluchotě.

- *smíšené* - kombinace převodního a percepčního typu

Z hlediska *doby vzniku* se sluchové vady dělí na *vrozené* a *získané*. Vrozené vady vznikají na základě dědičnosti nebo v době nitroděložního vývoje dítěte. Získané vady nejsou podmíněny dědičně, vznikají až po narození a jsou způsobeny např. úrazem či nemocí.

„Termín sluchové vady zahrnuje i kategorii ohluchlých. Patří do ní jedinci, kteří ztratili sluch v průběhu jejich života. Dojde-li ke ztrátě v době, kdy ještě není ukončen základní vývoj řeči..., jedná se o vadu prelingvální ... Ohluchne-li člověk v době, kdy je již základní řečový vývoj ukončen a orální řeč je dostatečně upevněná ..., jedná se o vadu postlingvální." (Souralová; Langer, 2006, s. 177)

- *prelingvální sluchová vada* - je ta vada, jejíž počátek je v době, kdy ještě nebyl ukončen základní vývoj řeči. Tato věková hranice není jednotná, mnozí autoři uvádějí odlišné informace. Souralová a Langer (2006) uvádějí věk sedm let. Dopad vzniku sluchové vady na vývoj řečových funkcí je závislý na konkrétním druhu a typu postižení. Pravděpodobnost ztráty již nabytých řečových funkcí je vysoká.

- *postlingvální sluchová vada* - je ta vada, která vznikla až po dokončení řečového vývoje a po osvojení si orální řeči. Nabyté řečové funkce se neztrácejí, často však dochází ke změnám artikulace a prozodických faktorů, kdy se může změnit hlasitost mluveného projevu, tempo, rytmus či intonace (Souralová; Langer, 2006).

Jako poslední hledisko dělení je z hlediska příčin vzniku (Souralová; Langer, 2006; Šuster, 1975). Za prenatální příčinu je považována porucha sluchu vzniklá v období tzv. fetálního vývoje plodu. Touto příčinou mohou být různá onemocnění matky (spalničky, zarděnky, chřipka, toxoplazmóza, syfilis, meningitis, encephalitis, nádory), různé syndromy (Usher, Waardenburg, Alport), teratogenní účinky některých léků, Rh-inkompatibilita či anatomické anomálie.

K perinatálním příčinám se řadí poškození sluchového analyzátoru během porodu. *„Jedná se zejména o těžký porod s následným krvácením do mozku, lymfatických prostorů mozku a do okolí vnitřního ucha, o asfyxii u prodlouženého porodu či poškození sluchu u předčasně narozených dětí apod."* (Souralová; Langer, 2006, s. 178)

Sluchové vady se mohou objevit také v postnatálním období vývoje jedince, např. jako důsledek meningitis, encephalitis, příušnic, častých zánětů středního ucha, nádorů, syfilis, anatomických anomálií či onemocnění způsobených neurotropními viry. Nebezpečí v sobě skrývají některá léčiva, která kromě svých hlavních žádoucích efektů

mohou způsobovat i účinky nežádoucí, jako jsou závratě, poruchy rovnováhy, ušní šelesty, poruchy sluchu různého stupně a další. Mezi taková léčiva se řadí některá analgetika, antibiotika, antidepresiva a jiné.

3 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

„Dorozumívání se slyšícím okolím patří k největším problémům jedinců se sluchovým postižením, protože pro hlavní prostředek komunikace - mluvený jazyk - nejsou patřičně smyslově vybaveni. Při kontaktu se slyšícími jsou odkázáni především na vizuální příjem informací, v případě vnímání mluvené řeči na její odezírání ze rtů mluvící osoby.“ (Souralová; Langer, 2006, s. 182-183)

Nabídka komunikačních systémů je poměrně široká, proto uvádím jen některé z této skupiny. Každý systém bude níže stručně popsán. (Pro detailnější informace odkazuji na seznam citované a použité literatury.)

- Mluvený jazyk
- Odezírání
- Prstová abeceda
- Znakový jazyk
- Znakovaná čeština
- Hand - Mund systém
- Chirografie
- Cued speech

3.1 Mluvený jazyk

Národní jazyk (ať již v grafické či zvukové podobě) je základním prostředkem k získávání a vysílání informací. Nutnou podmínkou pro porozumění obsahu mluveného jsou dostatečné rozumové schopnosti a

interakce s ostatními lidmi. Pomocí mluveného jazyka komunikuje drtivá většina populace. Pro psychické procesy probíhající během percepce projevu je nezbytný určitý soubor dosavadních znalostí a zkušeností účastníků komunikace, označovaný jako kompetence. (sec. cit. Hoffmanová, 1997 in Souralová; Langer, 2006) *„Obsahem tohoto souboru jsou především:*

- *znalosti jazykové (tzn. gramatika a lexikum příslušného jazyka), znalost prostředků parajazykových a neverbálních,*
- *znalosti věcné (encyklopedické),*
- *znalosti interakční, které zahrnují schopnost prostřednictvím adekvátních jazykových prostředků identifikovat záměr autora, znalost komunikačních norem, metakomunikační schopnosti a znalost globálních textových struktur,*
- *znalosti strategické, spojené se schopností postupně vybírat z jazykového, věcného a interakčního souboru znalostí vhodné prostředky,*
- *speciální znalosti, využívané při propojování poznatků z textu s vlastními znalostmi a zkušenostmi, které pomáhají odhalit autorův záměr ...“* (sec.cit. Hoffmanová, 1997 in Souralová; Langer, 2006, s. 183-184)

3.2 Odezírání

Jedná se o vizuální percepci mluvené řeči. Osoba se sluchovým postižením přijímá informace zrakem a rozumí jejich obsahu na základě pohybů mluvidel (kinémů), mimiky, gestikulace, celkového postoje těla a kontextu. Odezírání zaujímá v komunikaci osob se sluchovým postižením prioritní místo.

Schopnost odezírání není vrozená, je závislá na kombinaci vloh každého člověka a na jeho vrozených předpokladech je rozvíjet. Rozhodně neplatí pravidlo, že každá osoba se sluchovým postižením disponuje schopností dokonale odezírat. Odezírání není vůbec snadné. Děje se tak na základě již zmíněných kinémů, což jsou faciální obrazy vyslovovaných hlásek. Problémem je, že počet kinémů neodpovídá počtu hlásek. Kinémů je celkem 11 (dle KRAHULCOVÉ 12), hlásek 35. Osoba neslyšící tedy pouze odhaduje, jaká hláska byla vyslovena. Proto nelze odezřít slovo, které je neznámé, jde odezřít jen to, které je v aktivní slovní zásobě. Odezírání komplikuje i fakt, že obraz hlásek vyslovovaných samostatně se liší od obrazu hlásek vyslovovaných spolu s hláskovým okolím.

Kvalita odezírání je závislá na několika podmínkách. Mezi podmínky vnější se řadí intenzita osvětlení, umístění světelného zdroje, konverzační vzdálenost, artikulace komunikačního partnera a jiné. K vnitřním podmínkám patří úroveň schopnosti odezírat, dosažená úroveň řeči, slovní zásoba, zdravotní a psychický stav a další (Langer, 2008a).

3.3 Prstová abeceda

Jinými slovy daktyl, neboli daktylotika (slovo daktylos pochází z řečtiny a znamená slovo prst) je znázornění písmen pomocí různého postavení a poloh rukou a prstů. Jde tedy o vizuálně-motorický komunikační systém. Prstová abeceda je nedílnou součástí českého znakového jazyka a znakované češtiny. Existuje několik druhů (viz níže) - nejznámější je jednoruční a dvouruční prstová abeceda.

Daktylotika má několik předností, mezi které patří už její forma existence, a to ta, že se jedná o vizuálně-motorický komunikační systém, což znamená, že je lehce přístupná pro osoby neslyšící i pro osoby slyšící. Umožňuje analýzu a syntézu slova na prvky, ze

kterých je složeno, a proto umožňuje přesné uvědomění stavby slova a tím lepší zapamatovatelnost. Je snadno naučitelná a reprodukovatelná a její použití není vázáno na žádné další pomůcky. Neopomenutelnou předností je, že přesně znázorňuje mluvený jazyk.

Nevýhody prstové abecedy jsou následující: je časově náročná, množství znázorněných slov za určitou jednotku času je nižší, než počet vyřčených slov. Jelikož jsou slova hláskovaná, nelze je přijímat globálně a záleží tedy na rychlosti vizualizace komunikačního partnera a na schopnosti jedince přizpůsobit se této rychlosti. Nedostatkem též je, že ne vždy existuje možnost návratu k dříve zveřejněné informaci. Uvádí se, že by se nemělo současně daktylovat a artikulovat, protože daktylování odvádí pozornost od odezírání a zpomaluje mluvní tempo (Langer, 2008b).

3.4 Znakový jazyk

„Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr a je ustálen po stránce lexikální i gramatické." (http://ruce.cz, 31.01.2009)

Jedná se o přirozený jazyk neslyšících. Na základě své vizuálně-motorické existence je vnímán zrakem a vyjadřuje se pohyby, nemá psanou podobu, pouze notační záznamy určené pouze pro vědecké účely. Existují různé dialekty, sociální odchylky, odchylky dle pohlaví a generační rozdíly. Liší se i projevy jednotlivých uživatelů. Vývojovou odnoží českého znakového jazyka je dětský znakový jazyk. Snaha vytvořit mezinárodní znakový jazyk dala vzniknout komunikačnímu systému s názvem Gestuno. Tento jazyk se však

z pochopitelných důvodů nemůže stát plnohodnotným mezinárodním jazykem a ovládá ho jen malé množství profesionálů.

Znakový jazyk má několik složek: verbálně-nevokální (pohyby a pozice rukou, obličeje, těla), neverbálně-nevokální (gesta, mimika) a neverbálně-vokální (mluvené komponenty, emoce). Nejmenší jednotkou českého znakového jazyka je znak a má dvě složky - manuální a nemanuální. Manuální složka je tvořena několika parametry, například lokalizací znaku, tvarem ruky, orientací dlaně, orientací prstů a pohybem. Nemanuální složka zahrnuje výraz obličeje, pohled, pozici a pohyb hlavy či trupu obohacený o orální složku. Znaky se dělí do několika skupin podle názorné spojitosti s jevem, který znázorňují na ukazovací, napodobovací/ikonické, symbolické a specifické (Langer, 2008e; Souralová; Langer, 2006).

3.5 Znakovaná čeština

„Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka." (http://ruce.cz, 31.01.2009) Jedná se o útvar umělý, který vznikl z iniciativy slyšící populace. Neslyšící mezi sebou ji nepoužívají, protože se neshoduje s gramatickými pravidly znakového jazyka, a proto jí většinou nerozumějí. (Langer, 2008d) *„Jednotlivé znaky jsou řazeny tak, aby co nejlépe zobrazovaly detailní strukturu a gramatiku mluveného jazyka ... Ústy se tedy vyslovuje česká věta a ke slovům se přiřazují jednotlivé znaky. Snaží se přeložit doslovně všechny slovní druhy a tvary, dokonce i koncovky může znakovat prstovou abecedou."* (Růžičková, 2001, s. 5)

3.6 Hand - Mund systém

Jak už napovídá název, jde o manuálně-orální komunikační systém. Vytvořil ho dánský učitel ústavu pro neslyšící G. Forchhammer k podpoře odezírání (proto je Hand-Mund systém také někdy označován jako Forchhammerova metoda). Při jeho vytváření vycházel z nedostatků odezírání při plynulé mluvě. *„Hand-Mund systém je druhem fonetické prstové abecedy, znázorňující činnost té části mluvidel, která je při vyslovování zraku nepřístupna."* (sec. cit. Sovák, 1965 in Krahulcová, 2002, s. 250) Znamená to tedy, že Hand-Mund systém disponuje řadou poloh a pohybů ruky, jejichž účelem je doplňovat nepozorovatelné pohyby mluvidel. Tyto pohyby v reálném čase doplňují orální řeč (Krahulcová, 2002). *„Činnost hlasivek je znázorňována ohnutým zápěstím. Oddálení nebo naopak přiblížení ruky k hrudníku představuje otevření nebo uzávěr hlasové štěrbiny. Zdvižení a snížení ruky naznačuje činnost patrového oblouku. O poloze jazyka informuje zvednutí prstů. Lehce zavřená ruka je východiskem. Palec v různých polohách označuje samohlásky, ostatní prsty pak souhlásky."* (Krahulcová, 2002, s. 250)

3.7 Chirografie

Je komunikační systém vytvořený v osmdesátých letech minulého století v Polsku Bogdanem Szcepankowskim k podpoře odezírání. Hláska, či slabika je znázorňována určitou polohou prstů ruky ve vztahu k obličeji při současné artikulaci. Tento systém obsahuje celkem devět prstových poloh, které jsou nazvány chirémy. V chirografii není důležitý jen výběr chirémy, ale i její lokalizace. Polští autoři uvádějí, že si lze tento systém osvojit již během několika dní (Krahulcová, 2002).

3.8 Cued speech

„Cued speech je komunikační systém založený na využití kombinací tvaru prstů a poloh ruky, které vizuálně vyjadřují skupiny samohlásek a skupiny souhlásek, přičemž zrakový vjem ruky se doplňuje odezíráním současného mluvení. Cued speech zprostředkuje slovní podněty ve správných gramatických tvarech a přesné hláskové skladbě ... Cued speech byl vytvořen v USA Orinem Cornettem a začal se využívat v roce 1967.“ (Krahulcová, 2002, s. 252) Využívá se pro podporu porozumění řeči v situacích, kdy je příjem akustické informace i při použití sluchadel nedostatečné, v situacích, kdy příjem informací odezíráním není uspokojující, nebo jako doplněk znakového jazyka při neúplném podání informace manuální cestou. Souhlásky jsou rozděleny do několika skupin dle tvaru a polohy rukou. Je znám v několika desítkách zemí (Krahulcová, 2002).

4 HISTORIE VZNIKU PRSTOVÉ ABECEDY

Historii vzniku prstové abecedy uvádí Potměšil (1992) a Krahulcová (2002). Prvními, kdo se zabývali vývojem prstové abecedy, nebyly osoby neslyšící, ale tzv. tiší mnichové, kteří se zavázali k věčnému mlčení, aby tím zabránili zasvěcení nepovolaných osob do jejich diskusí a rozhovorů. *„První pojednání o prstové abecedě, i když ne ve vztahu k vyučování neslyšících, napsal už v 8. století n. l. anglický biskup Béda Venerabilis pod názvem „Loquela per digitos" (prstomluva). Popsal tři různé prstové abecedy - jednoruční, smíšenou i dvouruční."* (Krahulcová, 2002, s. 217) První jednoruční abecedu určenou k výuce a ke komunikaci s neslyšícími publikoval poprvé Španěl Melchor de Ybera v roce 1593. Jeho abeceda měla tehdy znaky celkem pro 21 písmen. (Příloha č. 1) V roce 1620 ve Španělsku publikoval Pablo Bonet poněkud upravenou abecedu de Yberovu. (Příloha č. 2) Tato verze byla později také upravena Španělem J. R. Pereirou pro potřeby francouzské výuky, začátkem osmnáctého století zde totiž Pereira začínal pracovat s osobami neslyšícími. Tím se díky prstové abecedě dosáhlo velmi přesných „překladů" do francouzštiny. *„Uvedený způsob se stal základem pro takzvanou vyučovací metodu francouzskou, kterou později vyvinul a popsal abbé de l' Epée."* (Potměšil, 1992, s.6) (Příloha č. 3) Zásluhou Američana Gallaudeta se po jeho návštěvě ve Francii metoda rozšířila do USA. Zde Gallaudet spolu s Francouzem Clercou založil

v roce 1817 v Connecticutu školu pro osoby neslyšící, která přijala jako základní vzdělávací metodu právě jednoruční prstovou abecedu. Uvedený systém je známý pod názvem Americká manuální abeceda. (Příloha č. 4) *„Prstová abeceda se později využívala i na některých školách, kde se vyučovalo metodou orální. Systém kombinace orální metody s prstovou abecedou byl na těchto školách uplatňován*

od r. 1878, kdy byl zaveden Zenasem Westerveltem. Postupem času byl systém, při kterém se používala prstová abeceda za současného použití mluvené řeči, reformován. Reforem se v největší míře účastnili učitelé školy v Rochestru, a proto je tento vyučovací směr označován jako metoda rochesterská." (Krahulcová, 2002, s. 221) Využití dvouruční abecedy je známo například z Anglie (Příloha č. 5), kde již roku 1698 spis „Digiti Lingua" přinesl dvouruční abecedu. Existují také smíšené prstové abecedy, například italská. Pro tyto abecedy je charakteristické využívání jednoručních i dvouručních tvarů rukou zároveň. Důležitým datem pro vývoj manuální abecedy byl rok 1963, kdy na svém mezinárodním kongresu přijala Světová federace neslyšících jako základ pro mezinárodní prstovou abecedu daktylní systém americký (Příloha č. 6). Obecně je možno říci, že řada zemí přijala mezinárodní prstovou abecedu jako základ, který je dle potřeby a ve vztahu k uživatelskému jazyku, upraven. Většinou se jedná o typy jednoruční.

5 JEDNOTLIVÉ DRUHY PRSTOVÝCH ABECED

Prstových abeced existuje několik druhů a jednotlivých variant. Téměř každý typ má své klady, zápory a své využití. Jednotlivé druhy prstových abeced se člení do následujících několika skupin (Langer, 2008b):

- *jednoruční* - veškeré hlásky se vyjadřují pomocí jedné ruky, existuje několik variant, používá se po celém světě, je snadno naučitelná a reprodukovatelná (Příloha č. 4)

- *dvouruční* - hlásky se vyjadřují pomocí obou rukou, je pomalejší než jednoruční, snadno naučitelná a reprodukovatelná (Příloha č. 6)

- *smíšená* - nežádoucí, jedná se o negativní jev, kombinace jednoruční a dvouruční prstové abecedy

- *do dlaně* - nevidomá osoba jednotlivá písmena aktivně odhmatává, nebo se prstová abeceda vtiskává do dlaně (pro osoby s hluchoslepotou)

- *Lormova abeceda* - pro osoby s hluchoslepotou. Každé hlásce odpovídá určité místo na dlani a styl provedení. Konec slova se znázorní jedním pohlazením dlaně, konec věty dvěma pohlazeními. Při chybném sdělení se do dlaně klepne nebo plácne. Pokud osoba sdělovanému nerozumí, sevře ruku v pěst. (Příloha č.7)

6 TVORBA VÝZKUMNÉ STRATEGIE

Zkoumala jsem užívání různých komunikačních systémů osob se sluchovým postižením, především podíl prstové abecedy a situace, ve kterých je prstové abecedy užíváno, a to prostřednictvím dotazníků. Stanovila jsem si několik hypotéz:

1. Prstová abeceda je nedílnou součástí komunikace většiny osob se sluchovým postižením.
2. Podíl prstové abecedy v komunikaci osob se sluchovým postižením není zanedbatelný, avšak nepoužívá se jí ve všech případech. Tvoří maximálně jednu třetinu celkového obsahu komunikačního sdělení.
3. Prstové abecedy bude užíváno zejména pro vyjádření cizích, odborných slov a pro vyjádření jmen osob.

6.1 Dotazník

V rámci bakalářské práce byl připraven dotazník, který obsahoval sedm položek. (Příloha č. 8) Nesl název „Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením" a zkoumal podíl prstové abecedy v komunikaci osob se sluchovým postižením a situace, ve kterých je prstové abecedy užíváno. Abych minimalizovala počet otázek a tím zvýšila ochotu respondentů vyplnit dotazník, chybí v dotazníku údaje o vzdělání respondentů, o jejich rodinném zázemí (slyšící, nebo neslyšící rodina) a z osobních důvodů chybí údaje konkretizující sluchové postižení respondenta. Dotazník byl určen pro muže i ženy bez rozdílu věku, s jakýmkoli sluchovým postižením. Původně jsem tuto praktickou část chtěla obohatit o pozorování komunikace osob se sluchovým postižením, abych si ověřila věrohodnost údajů vyplněných v dotaznících, ale později jsem od tohoto záměru upustila z důvodu praktické nerealizovatelnosti.

Komunikace obecně je totiž natolik pestrá a rozmanitá, že by bylo nesmyslné ověřovat si údaje pouze na základě jedné, nebo několika málo shlédnutých rozhovorů. Užití prstové abecedy je závislé na mnoha okolnostech: na věku osoby, pohlaví, druhu a stupni postižení, na rodinném zázemí, na slovní zásobě, tématu rozhovoru a dalších. Navíc bohužel nedisponuji dostatečnými jazykovými kompetencemi, abych dokázala v komunikaci osob se sluchovým postižením (pokud komunikují vizuálně-motorickým módem) bezchybně a přesně zaznamenat užití prstové abecedy a situace, ve kterých jí je použito. Dovoluji si však tvrdit, že by tento výzkum byl zajisté velmi zajímavý a důležitý.

Koncepci dotazníku jsem si nejdříve ověřila na pěti respondentech, poté jsem ho rozšiřovala mezi ostatní respondenty. Získala jsem je prostřednictvím vzdělávacích institucí, organizací sdružující osoby se sluchovým postižením, vlastních kontaktů, prostřednictvím třetích osob, dále díky veřejně přístupným internetovým komunikačním službám a tak podobně.

6.1.1 Položky v dotazníku

1. Pohlaví

2. Komunikační systémy využívané při komunikaci s osobou se sluchovým postižením
   - znakový jazyk
   - prstová abeceda
   - znakovaná čeština
   - odezírání
   - orální řeč
   - psaná forma jazyka

- jiný systém

3. Komunikační systémy využívané při komunikaci s osobou bez sluchového postižení
   - znakový jazyk
   - prstová abeceda
   - znakovaná čeština
   - odezírání
   - orální řeč
   - psaná forma jazyka
   - jiný systém

4. Stupeň sluchového postižení
   - lehká sluchová ztráta (26-40 dB)
   - střední sluchová ztráta (41-55 dB)
   - středně těžká sluchová ztráta (56-70 dB)
   - těžká sluchová ztráta (71-91 dB)
   - úplná ztráta sluchu

5. Situace, ve kterých je prstové abecedy používáno
   - neužívání prstové abecedy
   - pro vyjádření cizích slov
   - pro vyjádření méně známých slov (odborných...)
   - pro vyjádření vlastních jmen anebo zeměpisných názvů
   - pro vyjádření jmen osob
   - pro vyjádření obtížně odezíratelných nebo delších slov
   - jiná možnost (jaká)

6. Odhadovaný podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením
   - prstová abeceda nepoužívána vůbec (0 %)
   - prstová abeceda téměř nepoužívána (1-10 %)
   - prstová abeceda používána velmi zřídka (11-20 %)
   - prstová abeceda používána zřídka (21-30 %)
   - prstová abeceda používána občas (31-40 %)
   - prstová abeceda používána často (41-50 %)
   - prstová abeceda používána velmi často (51-70 %)
   - prstová abeceda používána téměř vždy (71-80 %)
   - prstová abeceda používána v převážné většině (81-90 %)
   - používána výhradně jen prstová abeceda (91-100 %)

7. Věk

6.2 Vyhodnocení odpovědí

Ze získaných odpovědí mne především zajímá: celkový počet, věk a pohlaví respondentů, podíl respondentů užívajících prstovou abecedu a situace, ve kterých ji používají, a podíl respondentů neužívajících prstovou abecedu. Dále mne bude zajímat vliv věku na používání prstové abecedy. Pro záznam a jednoduchou orientaci v těchto skutečnostech jsem sestavila jednoduchou tabulku (Příloha č.9). Výsledky budou okomentovány slovně a znázorněny pomocí grafů v následující kapitole.

7 PODÍL PRSTOVÉ ABECEDY NA KOMUNIKACI OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Stanovila jsem si několik oblastí zájmu dle tabulky Vyhodnocení odpovědí (Příloha č. 9), kterým se nyní tato kapitola bude věnovat.

7.1 Vyhodnocení jednotlivých položek

Položka č. 1 - Poměr respondentů dle pohlaví

Výzkumu se zúčastnilo celkem 70 respondentů, z toho bylo 38 mužů a 32 žen (viz Graf č. 1). Poměr mužů k ženám je tedy 54 % ku 46 %.

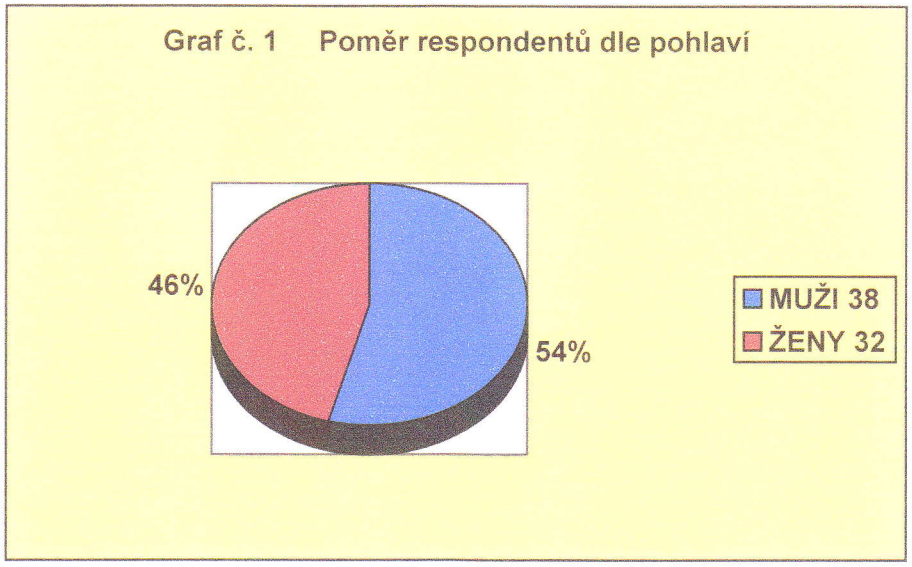

Položka č. 2 - Rozložení respondentů dle věku

Rozložení dle věku znázorňuje Graf č. 2. Nejpočetnější objem respondentů (37) se nachází ve skupině 16-20 let, tvoří 54 % všech respondentů. Po ní následuje skupina 21-30 let, ta se svými 24 respondenty tvoří 34 % všech respondentů, poté skupina 51-60 let s počtem respondentů 3 tvoří 4 % všech respondentů, skupiny 0-15 let a 61-70 let zaujímají svými dvěma respondenty 3 %, skupiny 31-40

let a 71-80 let disponují jedním respondentem a zaujímají 1 %. Ve věkové skupině 41-50 let a 81 a více let se nenachází žádný z respondentů a tvoří tedy 0 % všech respondentů.

Velké procento respondentů ve věkových skupinách 16-20 a 21-30 let je způsobeno zastoupením studentů, kteří byli velmi ochotní při vyplňování dotazníků. Respondenti tohoto věku jsou také lehce dostupní díky vzdělávacím institucím, ve kterých studují. Oproti tomu velmi malý podíl respondentů vyššího věku je způsoben mnohem menší ochotou až neochotou dotazníky vyplňovat a také ztíženými podmínkami vyhledání osob se sluchovým postižením vyššího věku.

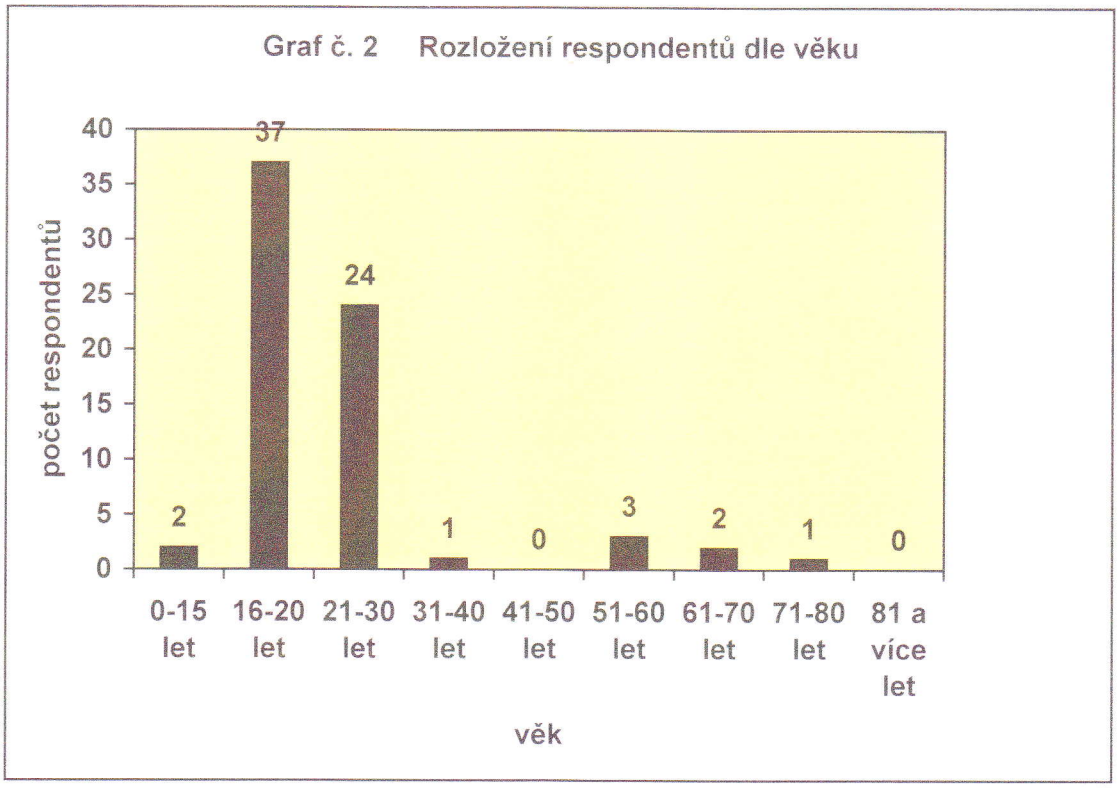

Položka č. 3 - Používané komunikační systémy s osobou se sluchovým postižením v jednotlivých případech

Jednotlivé zastoupení komunikačních systémů při komunikaci osob se sluchovým postižením demonstruje Graf č. 3.

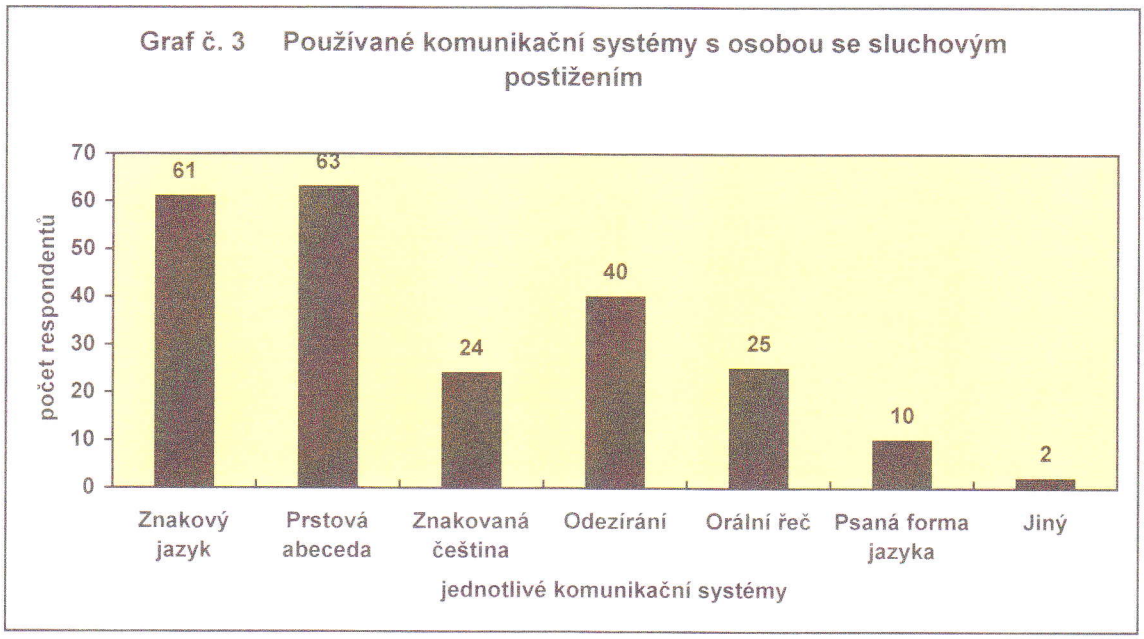

Nejvíce zastoupené komunikační systémy při komunikaci s osobou se sluchovým postižením jsou prstová abeceda překvapivě na prvním místě s počtem 63 respondentů (28 %) a znakový jazyk s počtem 61 respondentů (27 %). Třetím nejpoužívanějším komunikačním systémem je odezírání, zvolilo ho 40 respondentů (18 %). Přibližně na stejné úrovni se nachází orální řeč - 25 respondentů (11 %) a znakovaná čeština, která získala 24 respondentů (11 %). Psanou formu jazyka zvolilo 10 respondentů, což jsou 4 % z celkového počtu respondentů a jiný systém (jmenovitě komunikaci prostřednictvím třetí osoby a mimiku) zvolili 2 respondenti (1 %).

Položka č. 4 - Používané komunikační systémy s osobou bez sluchového postižení v jednotlivých případech

Jednotlivé zastoupení komunikačních systémů při komunikaci osob bez sluchového postižení demonstruje Graf č. 4.

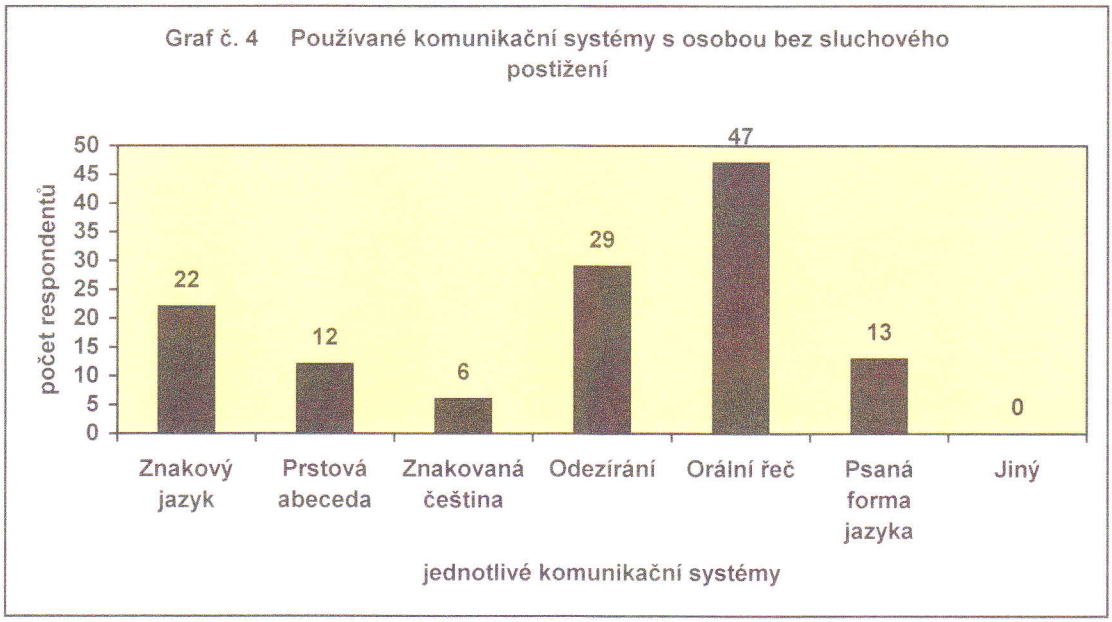

Zastoupení komunikačních systémů při komunikaci s osobou intaktní se samozřejmě liší od podílu jednotlivých komunikačních systémů při komunikaci s osobou se sluchovým postižením. Zatímco v předchozím případě byla nejvíce využívána prstová abeceda, v tomto případě je nejvíce využívána orální, tedy mluvená řeč a to u 47 respondentů (37 %). Většina respondentů tedy ovládá jazyk majoritní společnosti. Na druhém místě se umístilo odezírání, které mluvenou řeč doprovází až u 29 respondentů (22 %). Znakový jazyk zvolilo 22 respondentů (17 %), na čtvrtém místě se umístila psaná forma jazyka, kterou zvolilo 13 respondentů, tedy 10 % z celkového počtu. Prstovou abecedu zvolilo 12 dotazovaných, tedy 9 %. Znakovaná čeština je zastoupena u 6 respondentů (5 %). Jiný systém nezvolil žádný respondent.

Položka č. 5 - Počet osob užívajících jednotlivé komunikační systémy s osobou se sluchovým postižením v různých kombinacích

Tato položka je zaměřena na zmapování používání různých kombinací komunikačních systémů při komunikaci s osobou se sluchovým postižením. Tuto skutečnost znázorňuje Graf č. 5.

Graf č. 5 Počet osob užívajících jednotlivé komunikační systémy s osobou se sluchovým postižením v různých kombinacích

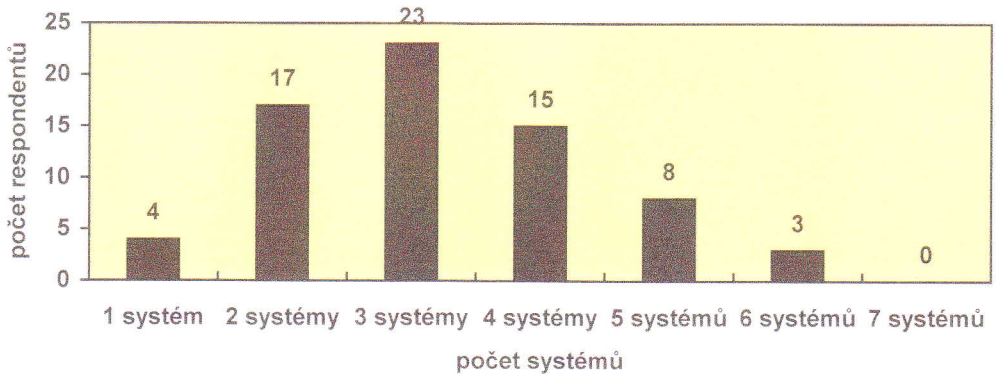

Jak můžeme vidět na Grafu č. 5, nejvíce respondentů (23, 34 %) užívá 3 komunikační systémy současně. Podle položky č. 3 (Graf č. 3) můžeme usuzovat na to, že se nejčastěji jedná o prstovou abecedu, znakový jazyk a odezírání. Na druhém místě se umístila kombinace dvou komunikačních systémů s počtem respondentů 17 (24 %), těsně za touto variantou se umístila kombinace čtyř komunikačních systémů (podle Grafu č. 3 se pravděpodobně jedná o kombinaci prstové abecedy, znakového jazyka, odezírání a orální řeči) s počtem 15 respondentů (21 %). Na čtvrtém místě se umístila varianta užívání 5 komunikačních systémů současně (8 respondentů, 11 %), na pátém místě se umístila varianta užívání 1 komunikačního systému (4 respondenti, 6 %) a na šestém místě varianta užití 6 komunikačních systémů současně (3 respondenti, 4 %). Je tedy možné říci, že se jedná o Gaussovo rozložení. Více jak 6 komunikačních systémů neužívá žádný z dotázaných respondentů.

Položka č. 6 - Počet osob užívajících jednotlivé komunikační systémy s osobou bez sluchového postižení v různých kombinacích

Tato položka je zaměřena na zmapování používání různých kombinací komunikačních systémů při komunikaci s osobou bez sluchového postižení. Tuto skutečnost znázorňuje Graf č. 6.

Graf č. 6 Počet osob užívajících jednotlivé komunikační systémy s osobou bez sluchového postižení v různých kombinacích

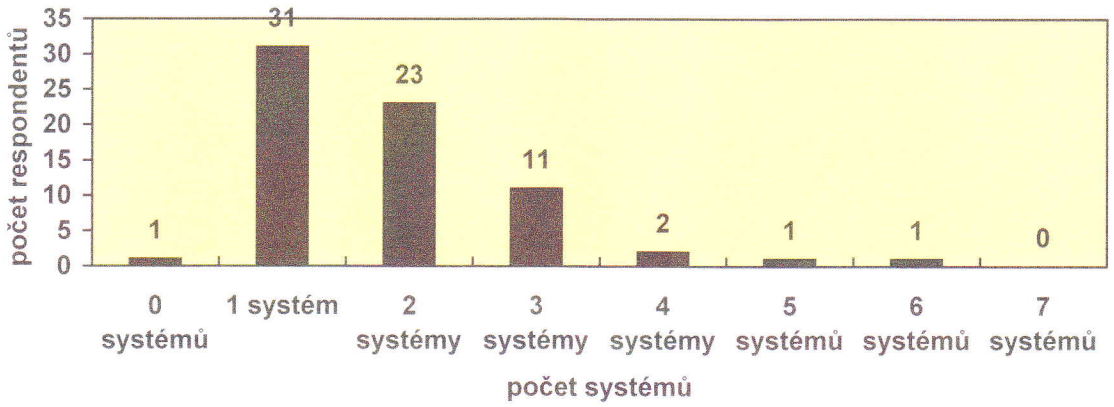

Jak můžeme vyčíst z grafu, při komunikaci s osobou bez sluchového postižení je osobou se sluchovým postižením nejčastěji využíván 1 komunikační systém (dle Grafu č. 4 můžeme zjistit, že nejčastěji používaný systém je orální řeč), a to u 31 respondentů (45 %). Druhou nejčastější kombinací jsou dva systémy, zvolilo ji 23 respondentů (33 %) a nejpravděpodobněji se jedná o kombinaci orální řeči a odezírání. Tři systémy současně využívá 11 respondentů (16 %), 4 systémy pouze 2 respondenti (3 %) a položku užívání 5 a 6 systémů současně zvolil shodně jen 1 (1 %) respondent. Jeden respondent (1 %) také uvedl, že s osobou bez sluchového postižení běžně do kontaktu nepřichází, a proto nepoužívá žádný systém. Možnost 7 systémů současně nezvolil žádný z dotázaných respondentů.

Položka č. 7 - Stupeň sluchového postižení

Zde se zaměříme na rozložení sluchového postižení respondentů. Viz Graf č. 7.

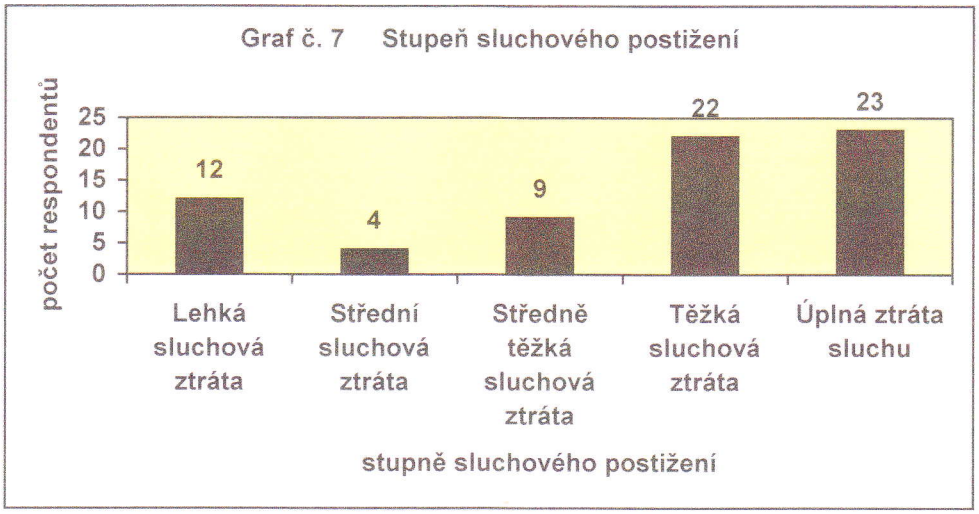

Nejvíce respondentů (23, 33 %) uvedlo 5. stupeň své sluchové ztráty, čili úplnou ztrátu sluchu. Druhý nejčastější stupeň sluchové ztráty byl 4., tedy těžká sluchová ztráta. Označilo ho 22 respondentů, tedy 31 % z celkového počtu. Třetím nejčastějším stupněm sluchové ztráty byla položka lehká sluchová ztráta, kterou volilo 12 respondentů (17 %). Po ní následuje středně těžká sluchová ztráta u 9 respondentů (13 %) a nejméně respondentů (4, 6 %) uvedlo střední sluchovou ztrátu. Někteří z respondentů byli uživateli Cochleárního implantátu, nebo sluchadel.

Položka č. 8 - Situace, ve kterých je prstové abecedy užíváno

Tato položka zkoumá situace, ve kterých se nejčastěji, nebo naopak nejméně často používá prstová abeceda. Znázorňuje je Graf č.8.

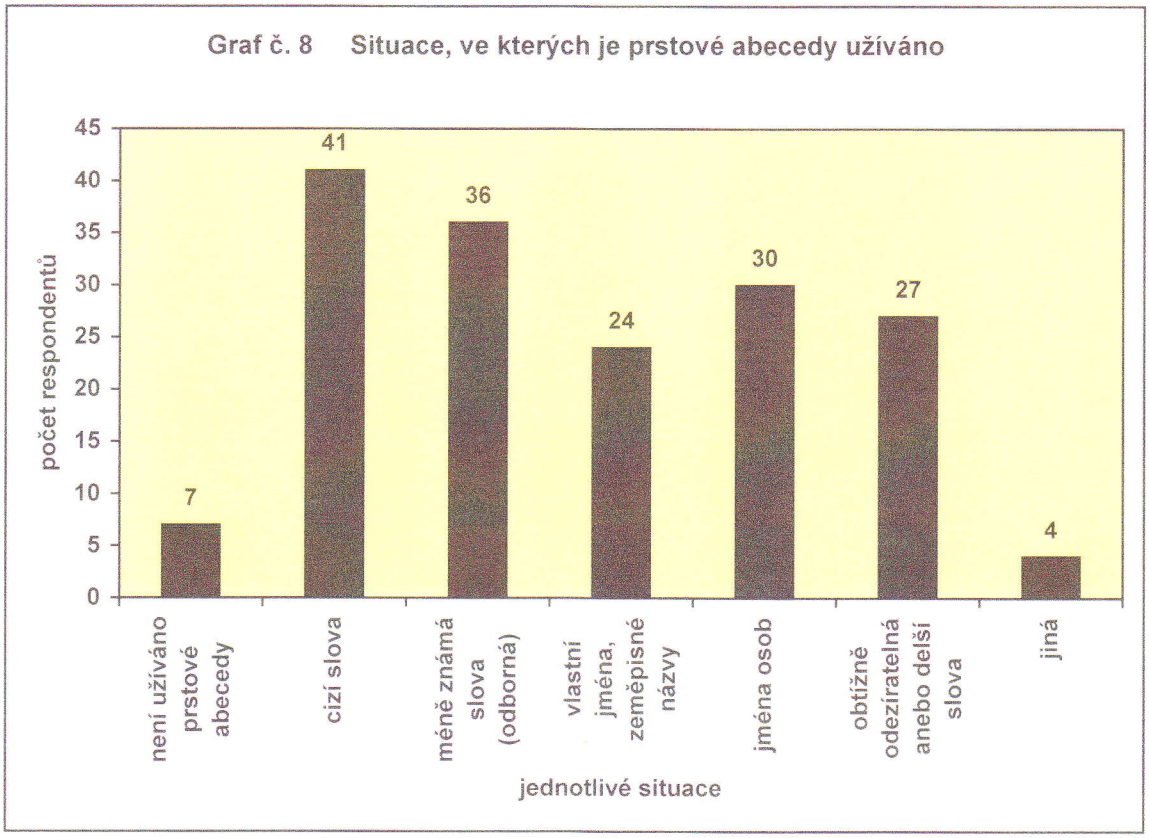

Sedm osob se sluchovým postižením (4 %) uvedlo, že nepoužívá prstovou abecedu v žádné situaci. Oproti tomu až 41 respondentů (25 %) nejčastěji využívá prstovou abecedu k vyjádření cizích slov. Druhou nejčastější situací pro použití prstové abecedy je vyjádření méně známých a odborných slov. Tuto možnost zvolilo 36 respondentů (21 %). Na třetím místě se umístilo užití prstové abecedy pro vyjádření jmen osob (30 respondentů, 18 %). Obtížně odezíratelná a delší slova jako situaci pro použití prstové abecedy zvolilo 27 respondentů z celkového počtu (16 %). Na pátém místě se nachází varianta užití prstové abecedy pro vyjádření vlastních jmen a zeměpisných názvů (24 respondentů, 14 %). Čtyři respondenti (2 %) uvedli jinou situaci, kdy užívají prstovou abecedu, konkrétně při neznalosti znaku, při neexistenci vlastního znaku pro dané slovní vyjádření, v zahraničí a pokud chtějí něco sdělit, ale nemohou z důvodu vytíženosti jedné ruky použít znakový jazyk.

Položka č. 9 - Počet osob, které užívají prstovou abecedu v jednotlivých situacích

Tato položka zkoumá nejčastější a nejméně časté počty situací pro použití prstové abecedy (uvedených výše) při různých kombinacích jednotlivých situací. Viz Graf č. 9.

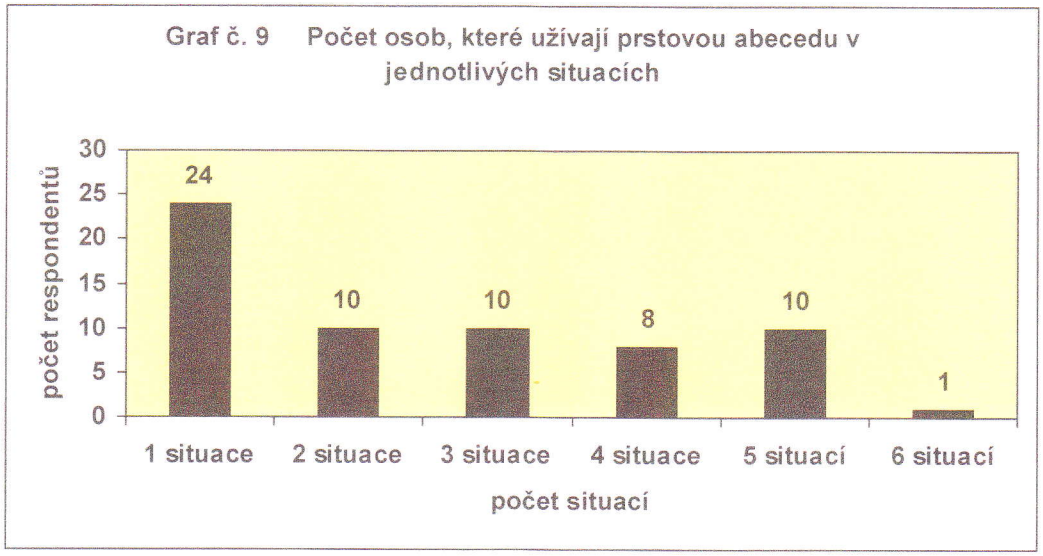

Z grafu vyčteme, že nejvíce respondentů (24 respondentů, 34 %) užívá prstovou abecedu jen v jedné situaci. Dle Grafu č. 8 se můžeme domnívat, že se nejčastěji jedná o vyjádření cizích slov. Na druhém místě se umístily tři varianty se stejným počtem respondentů. Jedná se o položky užití prstové abecedy ve dvou situacích, ve třech a v pěti a zvolilo je 10 respondentů, čili 15 %. Na třetím místě se s počtem 8 respondentů (10 %) umístila možnost využití prstové abecedy ve čtyřech situacích. Prstovou abecedu pro vyjádření až v šesti různých situacích používá jen 1 z respondentů, což je 1 % z celkového počtu. Prstovou abecedu nepoužívá 7 respondentů, což odpovídá 10 %.

Položka č. 10 - Odhadovaný podíl užití prstové abecedy

Tato položka vyjadřuje odhad podílu prstové abecedy z celkového obsahu sdělovaného jednotlivými osobami se sluchovým postižením. Vyjadřuje ho Graf č. 10.

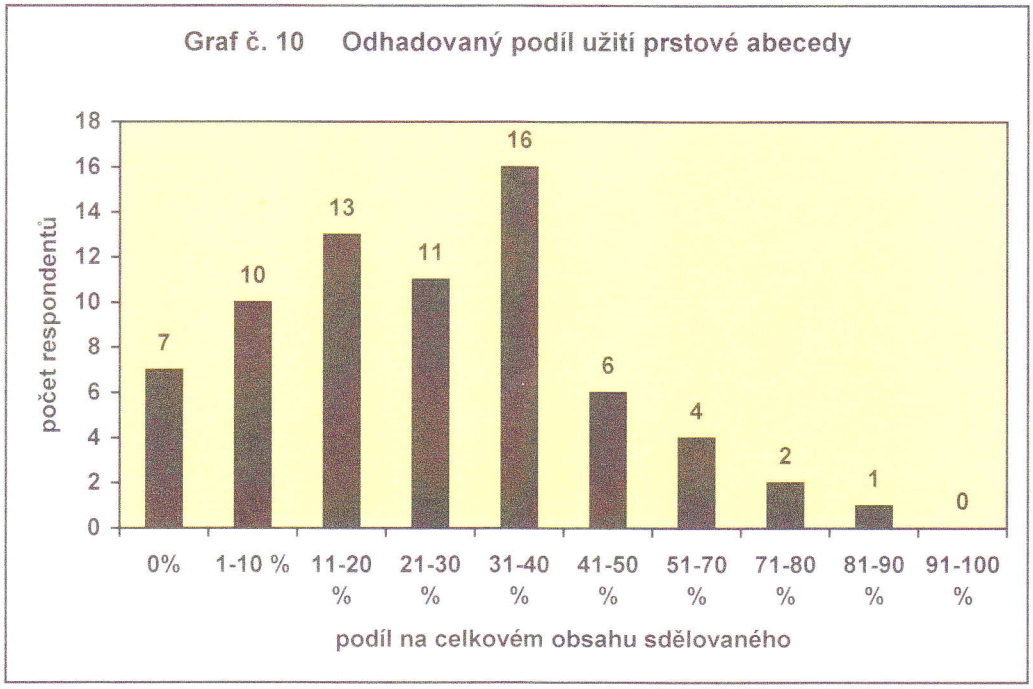

Nejvíce respondentů (16, 22 %) uvedlo, že podíl užití prstové abecedy v celkovém obsahu jimi sdělovaného je 31-40 %, tedy, že je používána občas. Druhá nejčastější odpověď (13 respondentů, 19 %) se přikláněla k možnosti využívání prstové abecedy velmi zřídka, tedy v 11-20 % celkového obsahu komunikace. Třetí místo (11 respondentů, 16 %) zaujímá volba 21-30 %, čili použití zřídka. Sedm osob (10 %) uvedlo, že prstovou abecedu nepoužívá vůbec. Deset respondentů (14 %) volilo možnost, že prstovou abecedu téměř nepoužívají, což odpovídá volbě 1-10 %. Na šestém místě se umístila možnost 41-50 % - časté užívání prstové abecedy. Uvedlo ji 6 respondentů (9 %). Sedmá v pořadí je možnost užívání velmi často - v 51-70 % komunikace - tuto možnost zvolili 4 respondenti (6 %). Dva respondenti (3 %) uvedli, že prstovou abecedu užívají v 71-80 %. Pouze 1 osoba se sluchovým postižením (1 %) uvedla, že používá

převážně jen prstovou abecedu - tedy možnost 81-90 %. Ve více jak 90 % komunikace nepoužívá prstovou abecedu žádný z dotazovaných respondentů.

Položka č. 11 - Počet osob nepoužívajících prstovou abecedu v jednotlivých věkových skupinách

Tato položka slouží ke zjištění závislosti nepoužívání prstové abecedy na věku respondenta. Vyjadřuje ji Graf č. 11.

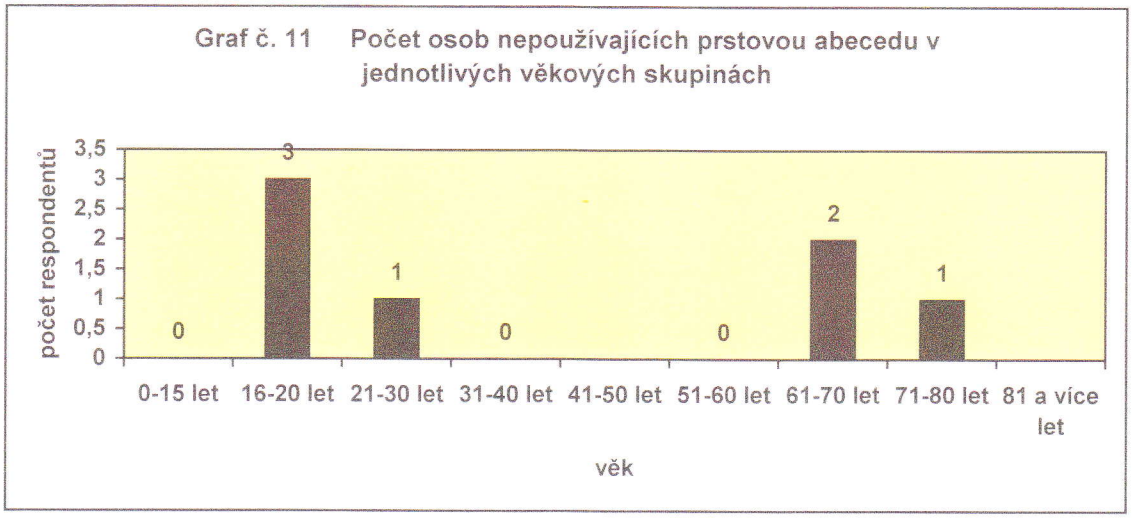

Dle grafu č. 11 se neprokázala závislost nepoužívání prstové abecedy na vyšším věku respondenta. Tři ze sedmdesáti respondentů (43 %), konkrétně ve věku 16-20 let, uvedli, že prstovou abecedu neužívají vůbec. Dále 1 respondent (14 %) ve věku 21-30 let. V kategorii 61-70 let uvedli 2 respondenti (29 %), že prstovou abecedu nepoužívají, v kategorii 71-80 let tuto skutečnost uvedl jeden respondent (14 %). Celkem tedy 4 respondenti ve věku do 30 let oproti 3 respondentů ve věku od 61 let výše neužívají prstovou abecedu.

Položka č. 12 - Počet osob používajících prstovou abecedu jen s osobou se sluchovým postižením

Tato položka znázorňuje rozdělení respondentů užívajících prstovou abecedu jako jeden z komunikačních systémů pouze při komunikaci s osobou se sluchovým postižením. Tuto situaci znázorňuje Graf č. 12.

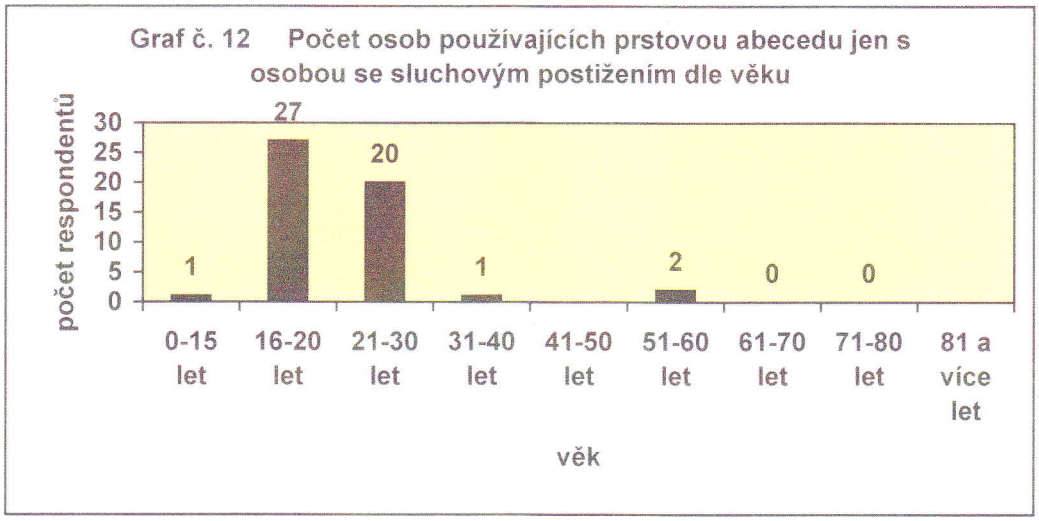

Z celkového počtu respondentů nebyl žádný ve věkové kategorii 41-50 let a 81 a více let. Nejvíce respondentů používající prstovou abecedu pouze v komunikaci s osobou se sluchovým postižením se nachází ve věkové skupině 16-20 let a to s počtem 27, což je 53 %. Na druhém místě se umístila věková kategorie 21-30 let s počtem respondentů 20 (39 %). Ve skupině 51-60 let uvedli 2 respondenti (4 %), že používají prstovou abecedu pouze v komunikaci s osobou se sluchovým postižením. V každé z věkových kategorií 0-15 let a 31-40 let shodně uvedl jeden respondent (2 %), že používá prstovou abecedu pouze při komunikaci s osobou se sluchovým postižením. Celkem tedy 51 respondentů používá prstovou abecedu jen při komunikaci s osobou se sluchovým postižením.

Položka č. 13 - Počet lidí používajících prstovou abecedu s osobou se sluchovým postižením i s osobou bez sluchového postižení

Tato položka monitoruje využití prstové abecedy nejen při komunikaci s osobou se sluchovým postižením, ale i v komunikaci s osobou bez sluchového postižení. Viz Graf č. 13.

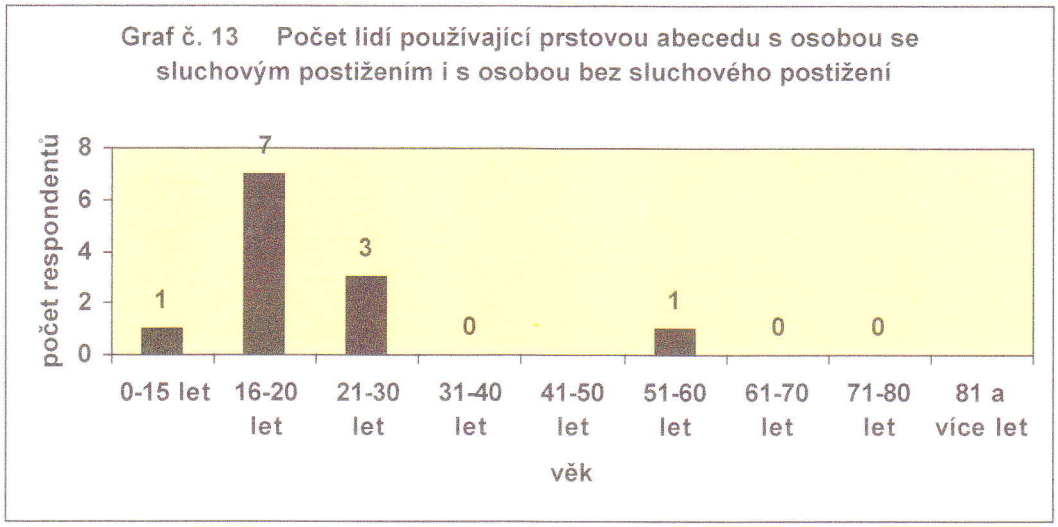

Počet osob používající prstovou abecedu při komunikování i s osobou bez sluchového postižení je znatelně menší jak v předchozím případě. Dovoluji si tvrdit, že většina osob se sluchovým postižením předpokládá, že nadpoloviční množství intaktní populace běžně neovládá prstovou abecedu, a proto ji také při komunikaci s osobou bez sluchového postižení běžně nepoužívají.

Prstovou abecedu v komunikaci s osobou se sluchovým postižením i s osobou bez sluchového postižení používá 7 respondentů (59 %) ve věkové kategorii 16-20 let. Ve věkové kategorii 21-30 let je počet těchto respondentů 3 (25 %). Na třetím místě se shodně umístila kategorie 0-15 let a 51-60 let s jedním respondentem v každé kategorii (8 %). Celkem tedy 12 respondentů oproti 51 v předchozí položce. (Sedm respondentům neužívá prstovou abecedu v žádném případě.)

7.2 Shrnutí

V této kapitole si stručně shrneme nejvýznamnější výsledky celého výzkumu, k nimž jsme dospěli. Výzkum byl zaměřen obecně na komunikaci osob se sluchovým postižením, konkrétně pak na používání jednotlivých komunikačních systémů osobou se sluchovým postižením při komunikaci s osobou se sluchovým postižením i osobou intaktní. Dále byl zkoumán podíl prstové abecedy na celkové komunikaci osob se sluchovým postižením a jednotlivé situace, ve kterých je prstové abecedy užíváno.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 70 respondentů, 38 mužů a 32 žen. Věk respondentů se pohyboval od věkové kategorie 0-15 let po 80 let. Nejvíce byly zastoupené věkové skupiny 16-20 let a 21-30 let.

V položce č. 3 (Graf č. 3) mne překvapilo, že nejpoužívanějším komunikačním systémem osob se sluchovým postižením není znakový jazyk (27 % respondentů), ale prstová abeceda (28 % respondentů).

V položce č. 4 mne zaujalo, že nejvíce respondentů (47, 37 %) při komunikaci s osobou intaktní nejčastěji používá orální řeč, přitom dle položky č. 7 (Graf č. 7) až 64 % všech respondentů (45) uvedlo těžkou sluchovou ztrátu, nebo dokonce úplnou ztrátu sluchu. Předpokládáme-li, že všichni respondenti s lehkou sluchovou ztrátou, střední sluchovou ztrátou a středně těžkou sluchovou ztrátou (celkem 25) používají orální řeč, vyplývá nám, že až 22 respondentů s těžkou sluchovou ztrátou až s úplnou ztrátou sluchu používá orální řeč, i když se nemusí jednat o jejich mateřský jazyk. (Dle druhu a typu postižení a doby vzniku.)

V položce č. 6 jsme zjistili, že nejvíce respondentů běžně používá 3 komunikační systémy současně (34 %, 23 respondentů), druhá nejčastější kombinace je užití 2 systémů (17 respondentů, 24 %), na třetím místě je užití 4 komunikačních systémů (15 respondentů, 21 %). Komunikační kompetence jsou tedy na velmi dobré úrovni.

S položkou č. 8 (Graf č. 8) souvisí hypotéza č. 3 a to: Prstové abecedy bude užíváno zejména pro vyjádření cizích, odborných slov a pro vyjádření jmen osob. Tato hypotéza se potvrdila. Z několika možných nabízených situací zvolilo nejvíce respondentů (41, 25 %) možnost využití prstové abecedy pro vyjádření cizích slov, na druhém místě (36 respondentů, 21 %) se umístila možnost méně známá slova (odborná) a třetí v pořadí volba jména osob (se 30 respondenty, 18 %).

U položky č. 9 (Graf č. 9) mne překvapilo, že nejčastější volba byla užití prstové abecedy pouze v jednom případě. Zvolilo ji 24 respondentů (34 %). Existuje mnoho situací, ve kterých má vyjádření prstovou abecedou nenahraditelné místo, a proto jsem předpokládala, že největší procento respondentů zvolí více než jednu situaci. Shodný počet respondentů (10 respondentů, 15 %) zvolilo možnost použití prstové abecedy ve 2 případech, 3 a 5 případech. S touto položkou souvisí hypotéza č. 1: Prstová abeceda je nedílnou součástí komunikace většiny osob se sluchovým postižením. Tato hypotéza se také potvrdila - prstovou abecedu užívá 63 respondentů ze 70, tedy 90 % všech dotazovaných respondentů.

K položce č. 10 se váže hypotéza č. 2: Podíl prstové abecedy v komunikaci osob se sluchovým postižením není zanedbatelný, avšak nepoužívá se jí ve všech případech. Tvoří maximálně jednu třetinu celkového obsahu komunikačního sdělení. Nejvíce respondentů 16 (22 %) uvedlo, že prstová abeceda zaujímá 31-40 % celkového obsahu sdělovaného. Sedm respondentů nepoužívá prstovou abecedu vůbec (10 %), 10 respondentů (14 %) používá prstovou abecedu v 1-10 % obsahu sdělovaného, 13 respondentů v 11-20 % (19 %), 11 respondentů v 21-30 % (16 %). Z uvedeného tedy vyplývá, že nadpoloviční počet všech respondentů (až 41, 59 %) užívá prstovou abecedu maximálně v 30 % celkového obsahu sdělovaného. Oproti tomu až 29 respondentů (41 %) používá prstovou abecedu ve více jak 30 % sdělovaného. Hypotéza č. 2 se tedy potvrdila jen částečně.

Položka č. 11 se týká 7 osob, které uvedly, že prstovou abecedu nepoužívají. Závislost vyššího věku respondenta na nepoužívání prstové abecedy se nepotvrdila. Ve věkové kategorii 16-30 let nepoužívají prstovou abecedu 4 respondenti, ve věkové kategorii 61-80 let jsou to 3 respondenti.

U položek č. 12 jsme zjistili, že 51 respondentů ze 70 používá prstovou abecedu pouze při komunikaci s osobou se sluchovým postižením a 12 respondentů z celkového počtu používá prstovou abecedu i při komunikaci s osobou bez sluchového postižení. Sedm respondentů prstovou abecedu nepoužívá.

8 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce nese název „Prstové abecedy v komunikaci sluchově postižených". Je rozdělena na dvě části. V teoretické části se stručně věnuje sluchu a procesu sluchového vnímání, dále důsledkům sluchových vad, radám pro efektivnější komunikaci, dělením sluchových poruch, jednotlivým formám komunikace osob se sluchovým postižením (např. mluvenému jazyku, odezírání, prstové abecedě, znakovému jazyku a dalším). Popisuje historii vzniku prstové abecedy a stručně popisuje jednotlivé druhy prstových abeced.

Praktická část se věnuje výzkumu praktikovanému prostřednictvím dotazníku. Nese název „Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením" a zkoumá především podíl prstové abecedy v celkovém obsahu sdělovaného a situace, ve kterých je prstové abecedy užíváno. Tato problematika nebyla doposud nikým zpracována, proto si dovoluji tvrdit, že závěry tohoto výzkumu budou přínosné pro veškerou populaci zajímající se o surdopedii - pedagogické pracovníky, studenty, rodiče a další. Závěrečná práce obsahuje i množství základních a obecných informací týkajících se surdopedie a osob s postižením sluchu, a proto může sloužit i jako studijní materiál.

Těm, co disponují dostatečnými jazykovými kompetencemi, nabízím rozšířit závěry této bakalářské práce vlastním výzkumem, týkajícím se pozorování, záznamu a rozboru komunikace osob se sluchovým postižením.

Také bych ráda tímto vyzvala všechny, kteří přicházejí do kontaktu s osobami se sluchovým postižením, aby vždy dbali výše uvedených zásad a tím docílili efektivnější a smysluplnější komunikace a spokojenosti na všech stranách, protože efektivní komunikace je klíč, který nám pomáhá odemykat zamknuté brány...

9 POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

[1] ABRAHÁMOVÁ, J.; ADAMEC, J. a kol. Velký slovník naučný M-Ž. 1. vyd. Praha : DIDEROT, 1999. s. 1679. ISBN 80-902723-1-2.

[2] HOLUBÁŘ, J. Fysiologie sluchu. In HOLUBÁŘ, J.; KARÁSEK, F. a kol. *Učebnice fysiologie pro studující lékařství.* 1. vyd. Díl III. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, n. p., 1957. Funkce Cortiho orgánu. s. 1131-1136. Bez ISBN.

[3] KOPECKÝ, M.; CICHÁ, M. *Somatologie pro učitele.* 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. Kapitola 14.3, Ústrojí sluchové a rovnovážné, s. 243-248. ISBN 80-244-1072-9.

[4] KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených.* 2. vyd. Praha : Karolinum, 2001. 303 s. ISBN 80-246-0329-2.

[5] LANGER, J. *Odezírání.* Olomouc, 2008a. Přednáška. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.

[6] LANGER, J. *Prstová abeceda.* Olomouc, 2008b. Přednáška. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.

[7] LANGER, J. *Základní zásady a postupy při komunikaci osob se sluchovým postižením.* Olomouc, 2008c. Přednáška. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.

[8] LANGER, J. *Znakovaná čeština.* Olomouc, 2008d. Přednáška. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.

[9] LANGER, J. *Znakový jazyk.* Olomouc, 2008e. Přednáška. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky.

[10] POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda.* 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. 18 s. bez ISBN.

[11] RŮŽIČKOVÁ, M. *Znakování pro každý den : Základní konverzace v českém znakovém jazyce.* 1. vyd. Praha : Septima, s.r.o., 2001. 100 s. ISBN 80-7216-160-1.

[12] SLOWIK, J. *Speciální pedagogika.* dotisk 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a. s., 2008. 5. Speciální pedagogika osob s postižením sluchu, s. 71-83. ISBN 978-80-247-1733-3.

[13] SOURALOVÁ, E.; LANGER, J. Speciální pedagogika osob s postižením sluchu. In RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika.* 4. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 175-189. ISBN 80-244-1475-9.

[14] ŠUSTER, M. *Otolaryngológia.* 2. dopl. vyd. Martin : Osveta, n. p., 1975. Část G. Základy foniatrie, III. Hluchonemota, s. 331-332. Bez ISBN.

Zdroje dostupné z URL adres:

[15] *Česká verze Lormovy abecedy.* [online], o.s. LORM – Společnost pro hluchoslepé, 31.5. 2007. [cit. 17.10.2008].
Dostupné z WWW: <http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/abeceda.php>.

[16] *Zákon 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.* [online], ruce.cz - Informační portál o světě Neslyšících [cit. 31.01.2009].
Dostupné z WWW: <http://ruce.cz/clanky/506>.

10 ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Pachlová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2009

Název práce:	Prstové abecedy v komunikaci sluchově postižených
Název v angličtině:	The finger alphabet in communication of people with hearing impairment
Anotace práce:	Bakalářská práce se věnuje stručně sluchu a procesu sluchového vnímání, důsledkům sluchových vad, radám pro zkvalitnění komunikace, klasifikaci sluchových poruch, několika vybraným komunikačním systémům a podílu prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením a situacím, ve kterých je prstové abecedy používáno.
Klíčová slova:	prstová abeceda, osoba se sluchovým postižením, neslyšící, nedoslýchavý, prelingvální a postlingvální sluchové postižení, komunikační systémy, znakový jazyk
Anotace v angličtině:	Diploma thesis engages in sense of hearing and process of auditory perceive briefly, consequences of hearing impairment, guidances for better communication, classification of hearing impairment, several representative communication systems and proportion of the finger alphabet in communication of people with hearing impairment and situation, when the finger - alphabet is used.
Klíčová slova v angličtině:	the finger alphabet, person with hearing impairment, deaf, hard of hearing, prelingual and postlingual hearing impairment, communications

	systems, sign language
Přílohy vázané v práci:	**Příloha č. 1** De Yberova prstová abeceda (1593) **Příloha č. 2** De Yberova prstová abeceda (1620) **Příloha č. 3** Prstová abeceda abbého de l'Epée **Příloha č. 4** Americká manuální abeceda **Příloha č. 5** Anglická verze prstové abecedy **Příloha č. 6** Daktylní systém americký **Příloha č. 7** Česká verze Lormovy abecedy **Příloha č. 8** Dotazník „Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením." **Příloha č. 9** tabulka Vyhodnocení dotazníků
Rozsah práce:	49 s.
Jazyk práce:	čeština

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1, s. 23 **De Yberova prstová abeceda (1593)** - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 5. bez ISBN.

Příloha č. 2, s. 23 **De Yberova prstová abeceda (1620)** - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 6. bez ISBN.

Příloha č. 3, s. 23 **Prstová abeceda abbého de l´Epée** - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 6. bez ISBN.

Příloha č. 4, s. 23, 25 **Americká manuální abeceda** - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 7. bez ISBN.

Příloha č. 5, s. 24 **Anglická verze prstové abecedy** z r. 1698 - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 7. bez ISBN.

Příloha č. 6, s. 24, 25 **Daktylní systém americký** - zdroj: POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. s. 8. bez ISBN.

Příloha č. 7, s. 25 **Česká verze Lormovy abecedy** - zdroj: [online], o.s. LORM – Společnost pro hluchoslepé, 31.5. 2007. [cit. 17.10.2008]. Dostupné z WWW: <http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/abeceda.php>.

Příloha č. 8, s. 26 **Dotazník „Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením.“**

Příloha č. 9, s. 29, 30 **tabulka Vyhodnocení dotazníků**

12 PŘÍLOHY

Příloha č. 1, s. 23 - De Yberova prstová abeceda (1593), Potměšil (1992, s. 5)

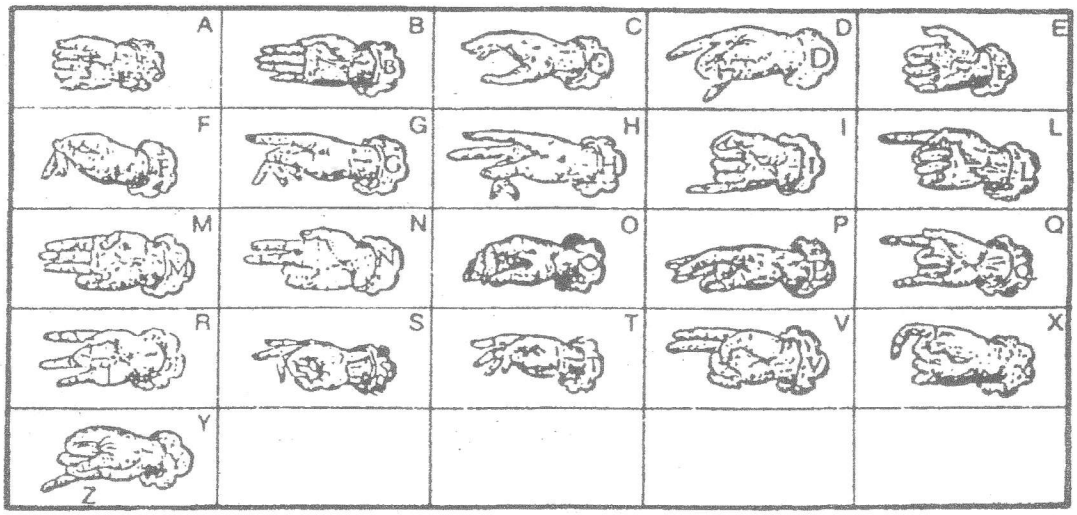

Příloha č. 2, s. 23 - De Yberova prstová abeceda (1620), Potměšil (1992, s. 6)

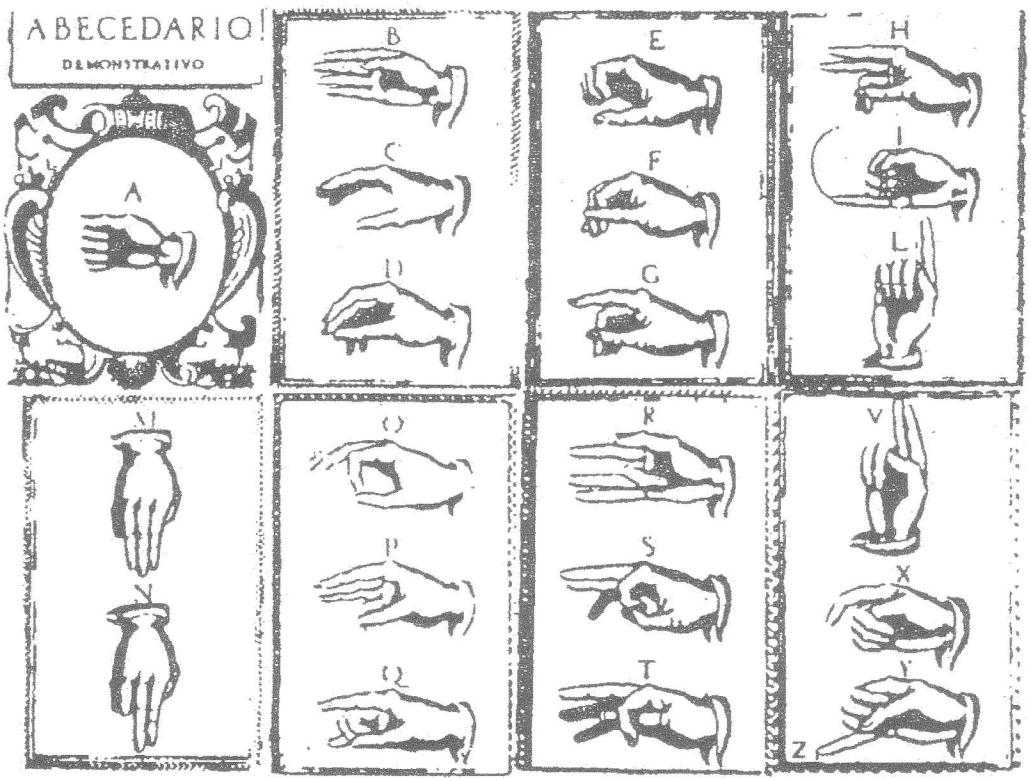

Příloha č. 3, s. 23 - Prstová abeceda abbého de l´Epée, Potměšil (1992, s. 6)

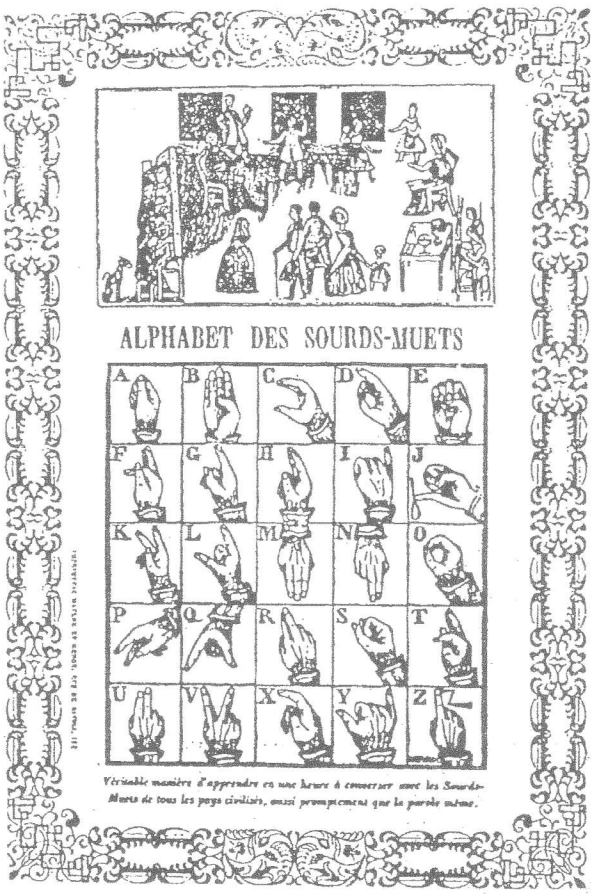

Příloha č. 4, s. 23, 25 - Americká manuální abeceda, Potměšil (1992, s. 7)

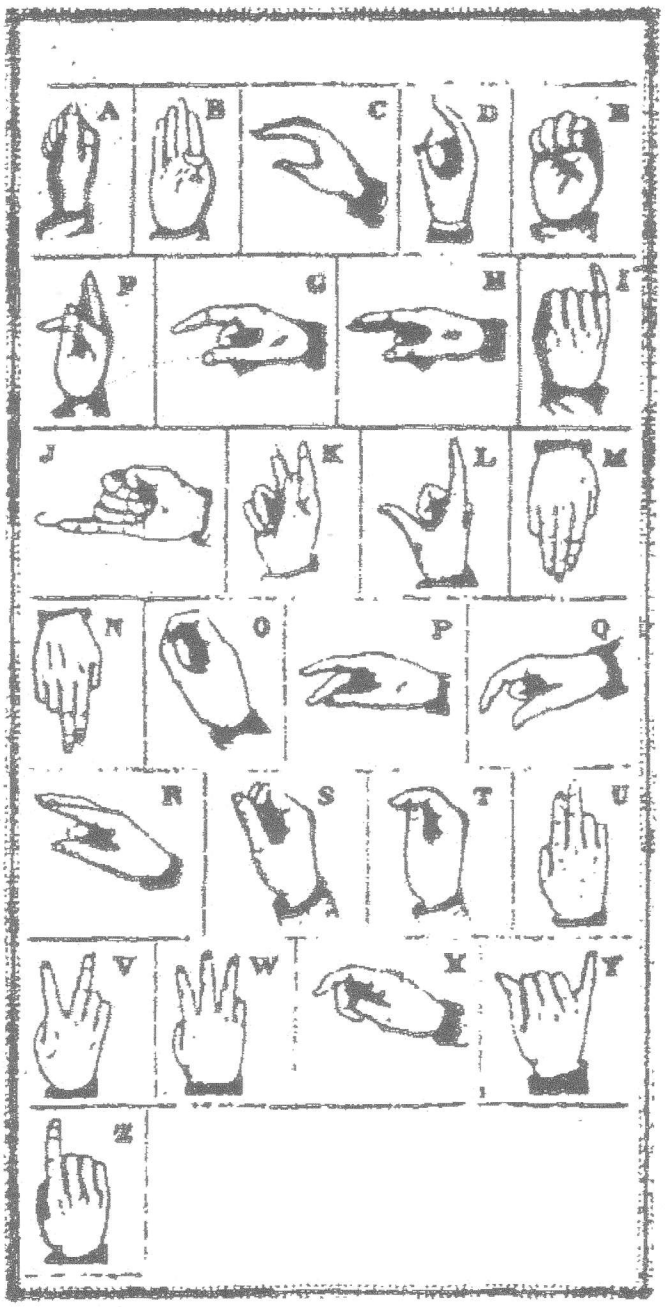

Příloha č. 5, s. 24 - Anglická verze prstové abecedy z r. 1698, Potměšil (1992, s. 7)

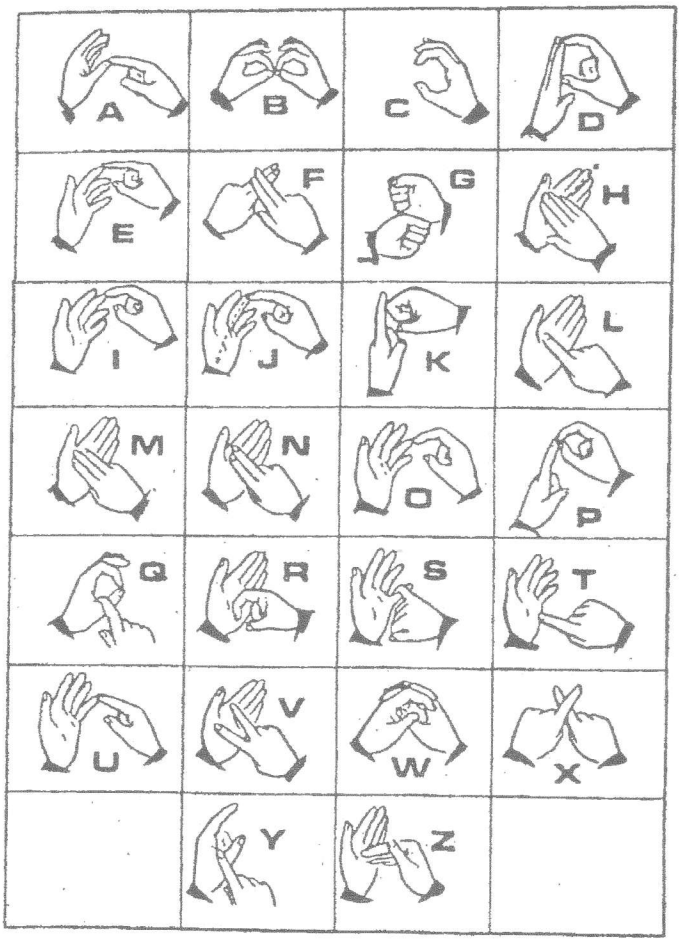

Příloha č. 6, s. 24, 25 - Daktylní systém americký, Potměšil (1992, s. 8)

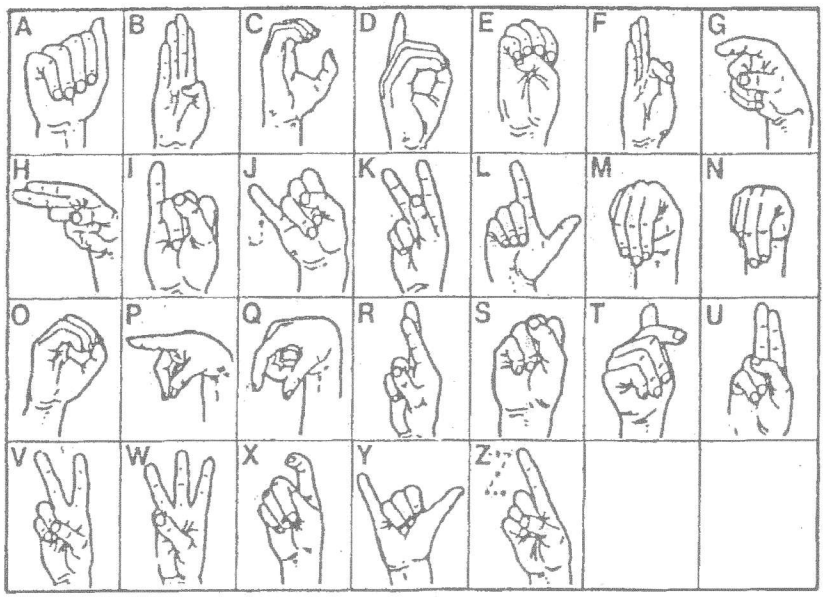

Příloha č. 7, s. 25 - Česká verze Lormovy abecedy, www.lorm.cz [cit. 17.10.2008]

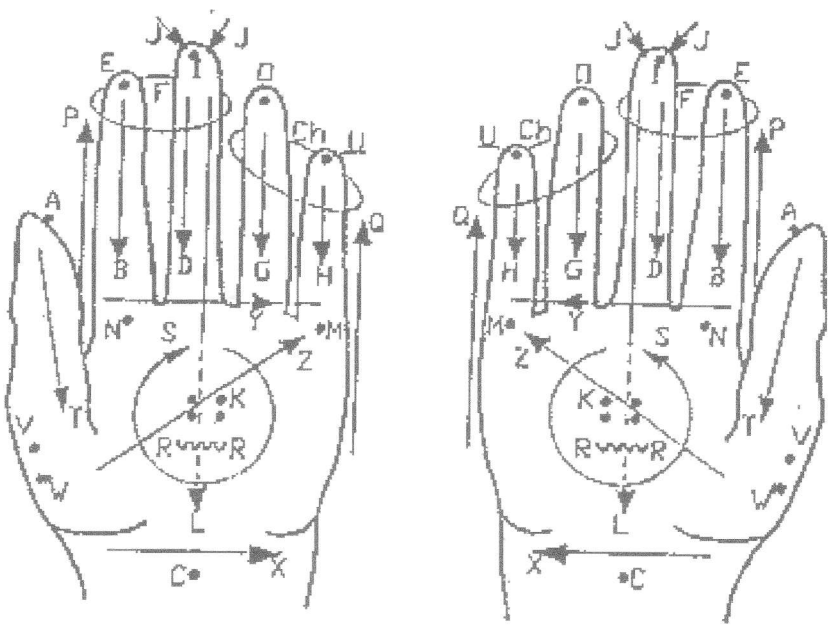

Příloha č. 8, s. 26 - Dotazník „Podíl prstové abecedy na komunikaci osob se sluchovým postižením.“

ANONYMNÍ DOTAZNÍK

PODÍL PRSTOVÉ ABECEDY NA KOMUNIKACI OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

- Tento dotazník bude sloužit ke zjištění procentuálního podílu prstové abecedy v komunikaci osob se sluchovým postižením a bude podkladem pro zpracování bakalářské práce.
- Správnou odpověď zřetelně označte křížkem nebo zaškrtnutím.
- Pokud není určeno jinak, zvolte, prosím, jen jednu možnost.

1. POHLAVÍ:

☐ MUŽ ☐ ŽENA

2. PŘI KOMUNIKACI S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM VYUŽÍVÁM: (možno více odpovědí)

☐ znakový jazyk ☐ prstovou abecedu

☐ znakovanou češtinu ☐ odezírání

☐ orální řeč ☐ psanou formu jazyka

☐ jiný systém (jaký?).....

3. PŘI KOMUNIKACI S OSOBOU BEZ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ VYUŽÍVÁM: (možno více odpovědí)

☐ znakový jazyk ☐ prstovou abecedu

☐ znakovanou češtinu ☐ odezírání

☐ orální řeč ☐ psanou formu jazyka

☐ jiný systém (jaký?).....

4. STUPEŇ MÉHO SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ JE:

☐ lehká sluchová ztráta (26-40 dB)

☐ střední sluchová ztráta (41-55 dB)

☐ středně těžká sluchová ztráta (56-70 dB)

☐ těžká sluchová ztráta (71-91 dB)

☐ úplná ztráta sluchu

5. V JAKÝCH SITUACÍCH POUŽÍVÁTE PRSTOVOU ABECEDU? (možno více odpovědí)

☐ nepoužívám prstovou abecedu

☐ pro vyjádření cizích slov

☐ pro vyjádření méně známých slov (odborných...)

☐ pro vyjádření vlastních jmen anebo zeměpisných názvů

☐ pro vyjádření jmen osob

☐ pro vyjádření obtížně odezíratelných nebo delších slov

☐ pro vyjádření (doplňte)

.....

6. JAKÝ PODÍL ODHADUJETE, ŽE VE VAŠÍ KOMUNIKACI ZAUJÍMÁ PRSTOVÁ ABECEDA?

☐ prstovou abecedu nepoužívám vůbec (0 %)

☐ prstovou abecedu téměř nepoužívám (1-10 %)

☐ používám ji velmi zřídka (11-20 %)

☐ používám zřídka (21-30 %)

☐ používám občas (31-40 %)

☐ používám často (41-50 %)

☐ používám velmi často (51-70 %)

☐ používám téměř vždy (71-80 %)

☐ používám převážně jen prstovou abecedu (81-90 %)

☐ používám výhradně jen prstovou abecedu (91-100 %)

7. VĚK:

☐ 0 – 15 let ☐ 16 – 20 let ☐ 21 – 30 let ☐ 31 – 40 let

☐ 41 – 50 let ☐ 51 – 60 let ☐ 61 – 70 let ☐ 71 – 80 let

☐ 81 let a více

DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS STRÁVENÝ VYPLNĚNÍM DOTAZNÍKU

Lenka Pachlová, studentka III. ročníku Univerzity Palackého v Olomouci
Email: LenkaPachl@email.cz
Garant bakalářské práce Mgr. Jiří Langer, Ph.D., email: jiri.langer@upol.cz

Příloha č. 9, s. 29 - tabulka Vyhodnocení odpovědí

VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ	POČET	PROCENTA
1. CELKEM RESPONDENTŮ	70	100 %
Z toho mužů	38	54 %
Z toho žen	32	46 %
2. VĚK		
0-15 let	2	3 %
16-20 let	37	54 %
21-30 let	24	34 %
31-40 let	1	1 %
41-50 let	0	0 %
51-60 let	3	4 %
61-70 let	2	3 %
71-80 let	1	1 %
81 a více	0	0 %
3. POUŽÍVANÉ SYSTÉMY S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM		
ZNAKOVÝ JAZYK	61	27 %
PRSTOVÁ ABECEDA	63	28 %
ZNAKOVANÁ ČEŠTINA	24	11 %
ODEZÍRÁNÍ	40	18 %
ORÁLNÍ ŘEČ	25	11 %
PSANÁ FORMA JAZYKA	10	4 %
JINÝ (3. OSOBA, NONVERBÁLNÍ KOMUNIK.)	2	1 %
4. POUŽÍVANÉ SYSTÉMY S OSOBOU BEZ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ		
ZNAKOVÝ JAZYK	22	17 %

PRSTOVÁ ABECEDA	12	9 %
ZNAKOVANÁ ČEŠTINA	6	5 %
ODEZÍRÁNÍ	29	22 %
ORÁLNÍ ŘEČ	47	37 %
PSANÁ FORMA JAZYKA	13	10 %
JINÝ	0	0 %
5. POČET OSOB UŽÍVAJÍCÍCH KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM V:		
1 PŘÍPADĚ	4	6 %
2 PŘÍPADECH	17	24 %
3 PŘÍPADECH	23	34 %
4 PŘÍPADECH	15	21 %
5 PŘÍPADECH	8	11 %
6 PŘÍPADECH	3	4 %
7 PŘÍPADECH	0	0 %
6. POČET OSOB UŽÍVAJÍCÍCH KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY S OSOBOU BEZ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ V:		
0 PŘÍPADECH	1	1 %
1 PŘÍPADĚ	31	45 %
2 PŘÍPADECH	23	33 %
3 PŘÍPADECH	11	16 %
4 PŘÍPADECH	2	3 %
5 PŘÍPADECH	1	1 %
6 PŘÍPADECH	1	1 %
7 PŘÍPADECH	0	0 %
7. STUPEŇ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ		
LEHKÁ SLUCHOVÁ ZTRÁTA 26-40 dB	12	17 %
STŘEDNÍ SLUCHOVÁ ZTRÁTA 41-55 dB	4	6 %

STŘEDNĚ TĚŽKÁ SLUCHOVÁ ZTRÁTA 56-70 dB	9	13 %
TĚŽKÁ SLUCHOVÁ ZTRÁTA 71-91 dB	22	31 %
ÚPLNÁ ZTRÁTA SLUCHU	23	33 %
8. SITUACE, VE KTERÝCH JE PRSTOVÉ ABECEDY UŽÍVÁNO		
NENÍ UŽÍVÁNO PRSTOVÉ ABECEDY	7	4 %
CIZÍ SLOVA	41	25 %
MÉNĚ ZNÁMÁ SLOVA (ODBORNÁ)	36	21 %
VLASTNÍ JMÉNA ANEBO ZEMĚPISNÉ NÁZVY	24	14 %
JMÉNA OSOB	30	18 %
OBTÍŽNĚ ODEZÍRATELNÁ, DELŠÍ SLOVA	27	16 %
JINÁ	4	2 %
9. POČET OSOB, KTERÉ UŽÍVAJÍ PRSTOVOU ABECEDU V:		
0 PŘÍPADECH	7	10 %
1 PŘÍPADĚ	24	34 %
2 PŘÍPADECH	10	15 %
3 PŘÍPADECH	10	15 %
4 PŘÍPADECH	8	10 %
5 PŘÍPADECH	10	15 %
6 PŘÍPADECH	1	1 %
10. JAKÝ PODÍL JE ODHADOVÁN?		
NEPOUŽÍVÁNA VŮBEC 0 %	7	10 %
TÉMĚŘ NEPOUŽÍVÁNA 1-10 %	10	14 %
POUŽÍVÁNA VELMI ZŘÍDKA 11-20 %	13	19 %
POUŽÍVÁNA ZŘÍDKA 21-30 %	11	16 %
POUŽÍVÁNA OBČAS 31-40 %	16	22 %
POUŽÍVÁNA ČASTO 41-50 %	6	9 %
POUŽÍVÁNA VELMI ČASTO 51-70 %	4	6 %
POUŽÍVÁNA TÉMĚŘ VŽDY 71-80 %	2	3 %

POUŽÍVÁNA PŘEVÁŽNĚ JEN PRSTOVÁ ABECEDA 81-90 %	1	1 %
POUŽÍVÁNA VÝHRADNĚ JEN PRSTOVÁ ABECEDA 91-100 %	0	0 %
11. POČET OSOB NEPOUŽÍVAJÍCÍCH PRSTOVOU ABECEDU		
VĚK 0-15 let	0	0 %
VĚK 16-20 let	3	43 %
VĚK 21-30 let	1	14 %
VĚK 31-40 let	0	0 %
VĚK 41-50 let	-	-
VĚK 51-60 let	0	0 %
VĚK 61-70 let	2	29 %
VĚK 71-80 let	1	14 %
VĚK 81 a více let	-	-
12. POČET OSOB POUŽÍVAJÍCÍ PRST. ABECEDU JEN S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM		
VĚK 0-15 let	1	2 %
VĚK 16-20 let	27	53 %
VĚK 21-30 let	20	39 %
VĚK 31-40 let	1	2 %
VĚK 41-50 let	-	-
VĚK 51-60 let	2	4 %
VĚK 61-70 let	0	0 %
VĚK 71-80 let	0	0 %
VĚK 81 a více let	0	0 %
13. POČET LIDÍ POUŽÍVAJÍCÍ PRST. ABECEDU S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM I BEZ SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ SOUČASNĚ		
VĚK 0-15 let	1	8 %

VĚK 16-20 let	7	59 %
VĚK 21-30 let	3	25 %
VĚK 31-40 let	0	0 %
VĚK 41-50 let	-	-
VĚK 51-60 let	1	8 %
VĚK 61-70 let	0	0 %
VĚK 71-80 let	0	0 %
VĚK 81 a více let	-	-